

2015

št. 10

CENA 4,00 €

mladika

BORIS GOLEC

ZEMLJEPISNA IMENA NA TRŽAŠKEM
V ZGODNIH SLOVENSKIH BESEDILIH

Maja Lapornik

Razmišljati gledališče: naloga,
ki se ji ne moremo izogniti

Bruna Marija Pertot

Hvala Ti, Sambucus nigra

MANJŠINSKO GOSPODARSTVO,
FINANCE IN NEPREMIČNINE

Uvodnik

PESEM
JE
REVIJA PEVSKIH Z
2015

Tomaž Simčič

MOJ SPOMIN NA PROF.
GOJMIRJA DEMŠARJA

kazalo

Manjšinsko gospodarstvo, finance in nepremičnine	1
Darinka Kozinc: Splet in preplet	2
Maja Lapornik: Razmišljati gledališče: naloga, ki se ji ne moremo izogniti	6
Mirella Urdih: Razmišljanje zdomske tržaške Slovenke (III)	7
Bruna Marija Pertot: Hvala Ti, Sambucus nigra	10
Vladimir Kos: Ljubezen in pesem in sreča brez mej	13
Tomaž Simčič: Moj spomin na prof. Gojmirja Demšarja	14
Mojca Polona Vaupotič: Bogastvo fontan in vodnjakov na slovenskih tleh	18
Boris Golec: Zemljepisna imena na Tržaškem v zgodnjih slovenskih besedilih	19
Antena	22
Ocene: J. Ravnik, Plezanje po kraškem robu (C. Velkovrh); Med izbiro in zgodovino (R. Švent)	26
Knjižnica Dušana Černeta (113)	28

*Vsem bralcem in prijateljem
voščimo vesele božične praznike
in srečno novo leto 2016*

**VIRGIL GOMIZEL
MOJE ŽIVLJENJE**

Pretrsljivi in enkratni spomini kraškega rojaka Virgila Gomizela, rojenega januarja 1928 v Križu pri Sežani: od kmečkega fanta na Krasu, preko partizanskih enot in šolanja v Ljubljani do »premestitve« na Goli otok in begunstva v Avstraliji.

SLIKA NA PLATNICI: Na letošnji jubilejni reviji *Pesem jeseni* so za dolgoletno sodelovanje prejeli priznanja Moški zbor Fantje izpod Grmade (50 let), mešani zbor Mačkolje (44 let), mešani zbor Sv. Jernej (41 let) in mešani pevski zbor Skala Slovan – Gropada (29 let) (foto Maver).

Uredništvo in uprava:
34133 Trst, Italija, ulica Donizetti 3
tel. 040-3480818; fax 040-633307
uprava@mladika.com; redakcija@mladika.com
www.mladika.com

Oblikovanje: Matej Susič
Izdaja: Mladika z.z.o.z.

**Registrirana pri trgovinski zbornici v Trstu dne
21.4.1999 pod številko 114276.**

Član USPI (Zveze italijanskega
periodičnega tiska)

Reg. na sodišču v Trstu št.193 dne
6.4.1957 • ISSN 1124 – 657X

Tisk: Grafika Soča d.o.o. – Nova Gorica
**Izhajanje revije podpira Urad Vlade RS
za Slovence v zamejstvu in po svetu.**

UREDNIŠKI ODBOR: David Bandelj, Erika Jazbar, Ivo Jevnikar, Marij Maver (odgovorni urednik), Saša Martelanc, Sergij Pahor, Mitja Petaros, Nadia Roncelli, Matjaž Rustja, Tomaž Simčič, Breda Susič, Jernej Šček, Zora Tavčar, Evelina Umek in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE: Lojzka Bratuž, Silvija Callin, Jadranka Cergol, Peter Černic, Marija Češčut, Danilo Čotar, Liljana Filipčič, Diomira Fabjan Bajc, Lučka Kremžar De Luisa, Peter Močnik, Milan Nemac, Adrijan Pahor, Bruna Pertot, Ivan Peterlin, Alojz Rebula, Peter Rustja, Ester Sferco, Marko Tavčar, Neva Zaghet, Edvard Žerjal in člani uredniškega odbora.

Posamezna številka Mladike stane 4,00 €.
Celoletna naročnina za Italijo in druge države 30,00 €;
po letalski pošti: Evropa 50,00 €, Amerika 60,00 €, Avstralija 65,00 €.

Za plačilo lahko uporabite poštni tekoči račun 11131331 – Mladika - Trst.
Na banki: Zadrúžna kraška banka - Banca di Credito Cooperativo del Carso
(IBAN: IT58 5089 2802 2010 1000 0016 916; SWIFT: CCRTIT2TV00).

Manjšinsko gospodarstvo, finance in nepremičnine

Primorski dnevnik je 11. oktobra na peti strani objavil sintetičen povzetek zaključnega poročila o likvidaciji Tržaške kreditne banke. Vojmir Tavčar v članku opisuje likvidacijski postopek skoraj brez komentarja in brez omembe kakršnekoli odgovornosti za gromozansko izgubo, ki je definitivno prizadela tako imenovano družbeno gospodarstvo. Tavčar pravzaprav piše o »organiziranem« gospodarstvu, toda zamenjava pridevnika niti v najmanjši meri ne pojasnjuje že tako in tako skoraj skrivnostno in skrbno varovano »družbeno« gospodarstvo.

Eno je seveda neizpodbitno: to gospodarstvo (družbeno ali organizirano), ki ima svoje izhodišče v letu 1945, je bilo v rokah enega samega dela manjšine oziroma njegovega vrha, ki je z njim samostojno razpolagal. Bile so nepremičnine, trgovine, podjetja, zastopstva, tovarne, in še bi lahko razčlenjevali ves obseg pridobitnih dejavnosti, ki so imele svoje jedro v Saftiju, nad katerim je bdela SKGZ in ga popolnoma nadzorovala. (Safti – danes bi ga označili kot nekakšen holding – je zrastel na osnovi družbe Saf, ki je nastala leta 1926, ko so Slovenci skupaj s Hrvati in Čehi med fašizmom reševali ostanke Jadranske banke in se ga je leva stran po vojni povsem polastila). Londonski sporazum iz leta 1954 med Italijo in takratno Jugoslavijo je kot krono prinesel še banko, na katero zavezniška uprava za časa STO ni nikoli pristala. Italija je bila radodarnejša, saj je TKB dala tudi osnovni kapital.

Bila so leta naglega razvoja in vzpona tudi po zaslugi maloobmejnih izmenjav in monopola pri izplačevanju italijanskih vojaških pokojnin jugoslovanskim državljanom, Safti je cvetel, z vlogami v banki pa je rasla tudi nebrzdana ambicija postati glavna banka v Trstu. Potrebne so bile zveze s svetom politike in financ na višji ravni, poteze so postale rizične, tudi preko roba pravil, ki urejajo bančno poslovanje ter celo legalnosti.

Ko je padel berlinski zid in je propadla Jugoslavija, se je zlomilo, hitro se je pokazalo, da trdnost celotnega sistema ni imela prave podlage. V sili so se odločili (kdo je odločal, v Trstu, Gorici ali Ljubljani?) za rešitev Kmečke banke, kar pa je le še pospešilo

propad TKB. Naravnost tragično je bilo poldrugo desetletje gledati v prazno zevajoča okna palače na Oberdankovem trgu, ki je že čakala na praznično otvoritev. Likvidatorji so jo prodali za 10 milijonov evrov, nekajkrat manj od tistega, kar je TKB porabila za preureditev bivše palače Arrigoni Saima. Na strehi je že stal novi naziv, a platna, ki ga je začasno prekrivalo, niso nikoli odstranili. Reševanje TKB ni moglo uspeti: banka v Trstu ni uživala nobene simpatije v tržaških javnih krogih, pa tudi vstop prej Bipop iz Brescie in kasnejši prevzem Antoniane nista zalegla.

Predstavniki banke so sami sebe pokopali, ko so se očitno lagali tako v Ljubljani kot v Rimu. Potem ko so vsi obžalovali izgubo banke, ki je bila temelj za gospodarsko rast manjšine, so potem prodali tudi Kmečko banko, ker je tako narekovala konjunktura priložnost. V Gorici je ostala finančna družba, ki je nekaj časa kar dobro uspevala, a zdaj se je tudi ta znašla v težavah zaradi neurejenih odnosov z Ljubljansko banko. V Trstu pa še naprej životarita nepremičninska družba Dom in Jadranska finančna družba, ki je od Založništva tržaškega tiska prevzela stavbi v Ulici sv. Frančiška in v Ulici Montecchi (to si je ZTT prilastilo tik pred propadom Jugoslavije; bogve na podlagi kakšnih kriterijev so ljubljanski sodniki pripisali ZTT-ju pravico do prilastitve objekta bivše Cirilmetodove družbe). Obstaja tudi podporno društvo Tržaška matica. Težko se zunanji opazovalec znajde v zapletenih odnosih med temi ustanovami, saj se ne razume, kdo je lastnik in kdo komu kaj dolguje, kar bi opravičilo sum, da gre bolj za neurejeno kot pa za »organizirano« gospodarstvo.

Kaj ima od tega manjšina? Same skrbi, bi odgovoril kdo, če je komaj prebral intervju z upraviteljem družbe Dom, ki ga je objavil Primorski dnevnik 8. decembra. Da je družba Dom v težavah se razume iz odgovora, da »družbo čaka sicer še veliko dela, ki temelji na družbeni odgovornosti in kriznem upravljanju«. Kaj to pomeni, razume lahko samo upravitelj Dušan Košuta, ki je odgovarjal na vprašanja. Pač, nekaj se le razume iz odgovora na naslednje vprašanje, ko Košuta napoveduje, da bosta morali krovni organizaciji prevzeti odgovornost za nepremičnine,

(dalje) ➡

Darinka Kozinc

Splet in preplet

Novela je bila priporočena na 43. literarnem natečaju revije Mladika

Domišljamo si, da je preteklost mrtva. Res je mrtva v svoji nespremenljivosti. Pa vendar nas zasleduje v svoji dokončnosti, dohiti v sedanosti in nam celo narekuje odločitve v prihodnosti. Zgodilo se mi je v tistem trenutku, ko sem po navodilih Sonje iskala grob prastrica na pokopališču v Prvačini. Kamniti grob se je razlikoval od drugih, dobro ohranjena fotografija na porcelanasti podlagi je predstavljala čednega moškega, gospoda v elegantni obleki z odločnim pogledom in negovanimi brki. Ostrmela sem, ko sem s pogledom drsela preko vklesanih črk, najina rojstna datuma sta se natančno ujemala, le sto let razlike je stalo vmes. So taka naključja možna, ali je v tem zapisano sporočilo? To naključje, zaradi katerega sem osupnila, me je potegnilo v zbiranje okruškov, ki so ležali v starem kovčku in v nezanesljivem spominu otroka, ki je tu pa tam ujel drobce pogovorov o tetah v Egiptu. O brezmejnem bogastvu, ki je rastlo v domišljiji svojcev, in se udejanilo v sledovih v hiši: v razkošni rezljani spalnici in visoki postelji, na kateri sem spala kot princeska, v mošnjičku iz trdega lanenega platna, v katerem je bil shranjen nenavaden nakit in v prelepi sliki Marije z bujnimi svetlimi lasmi.

Michele Rochetin, rojen v Algariju, umrl v Gorici 1927 in še pripis: »La dolente consorte pose«.

Odložila sem svilene vrtnice v vazo.

Theresa, 66 let (Terezina, Terzinka po domače):
(Kairo, pomlad 1938)

Jutranja sivina se bo kmalu razblinila v jasnini sončnega dne, v dnevu brez oblčka. Te trenutke, preden sonce s svojo slepečo ostrino prebode nebo, imam rada. Ne kot moja mlajša sestra Luiza, ki se zjutraj težko poslovi od svilenih rjuh na svoji razkošni postelji,

kar je edini kos pohištva, ki ga je ukazala pripeljati v to hiško. Spomin na prejšnje življenje, ko sva se odločili, da vdovi, skupaj preživiva zadnja leta življenja.

Tej postelji iz orehovine se ne odpovem, je rekla takrat Luiza, Lojska po domače in skrbno nadzirala njen prenos po stopnicah v drugo nadstropje. Pa še nečemu se ni odpovedala, zbirki starin, drobnih majhnih kipcev najbrž najdenih ali ukradenih kdo ve iz katere egipčanske grobnice, ki so jih domačini namesto denarja podarjali gospodu Paquetu v zamenjavo za zdravljenje domačih živali. Luiza je v spomin na moža, veterinarja, dala izdelati posebne vitrine za te dragocenosti. Veliko časa je prebila ob njih, figure je previdno jemala v orokavičene roke, zamišljeno je božala mačjo glavo boginje Bastet in jih dolgo preučevala skozi povečevalno steklo. Zmajevala je z glavo in se čudila: *Neverjetno! Čudovito!*

Starost je nadloga. Previdno stegnem roko po kavnino skodelico, nežno se dotaknem ročaja krhkega, skoraj prosojnega porcelana. Skodelica je varno v mojih rokah. Črna kot hudič, vroča kot pekel, se spomnim, da sem nekje prebrala. Vdihnem. Ta vonj! Zame znanilec novega dne. Odpijem prvi požirek, počasi, da okušam vsako kapljico te temne tekočine, ki oživlja moje staro telo.

Za mojim hrbtom šumot svile. Marija! Ta daljna sorodnica, vsa drobna in krhka je v najin dom prinesla vonj domače vasi, ki se je kmalu porazgubil.

Prehitro se je oblekla v svilo.

Veliko prehitro! pomislim.

Je kava takega okusa kot je prav? tiho vpraša.

Pokimam, veliko časa sem ji posvetila, preden ji je uspelo, da je spoznala vse drobne, a pomembne korake v kuhanju kave. Nato ji takole preko rame navržem, da bi bila rada sama.

➤ (UVODNIK – dalje s prejšnje strani)

ki ne prinašajo koristi. Dom v tem smislu že pripravlja predlog za ločeno obravnavanje med tržnimi in netržnimi nepremičninami. Torej v duhu popolne netransparentnosti, kot narekuje tradicija »organiziranega« gospodarstva, ki je pred poldrugim letom

pregnalo iz svojih prostorov Tržaško knjigarno. Vsega tega nepoučeni bralci ne razumemo, toda do sedaj nihče ni vprašal za pojasnila, krovni organizaciji nista še reagirali in prav tako ne tudi Urad za Slovence v zamejstvu in po svetu. Do kdaj tako?

Ob tonu mojega glasu se hitro umika v sobo, svila njene obleke mi to pove. Zavem se, da je moj glas nehote zadobil tisti odtenek, ki naju ločuje, ton gospodarice.

To zavedanje mi privabi nasmeh. Podoba deklice z razkošnimi kostanjevimi lasmi in z opreznostjo v očeh, zasije v mojem notranjem spominu, taka kot sem se videla v dragocenem počrnelim ogledalu v domači hiši. Moja podoba z navlako strahov ter pričakovanj, ki so čepela nekje za plastjo dobrih nasvetov. Pustim, da se podoba razblini ob prvem sončnem žarku, ki si utira pot na verando najine sicer prijetno senčne hiše med palmami na Rod el Farag v Kairu.

Udobneje se namestim v naslanjaču, popravim gube črne svile. Obožujem to mesto v zgodnjem jutru, ko pokljajo palme in se skozi njihove trde pahljače do mene prerivajo njegovi prebujajoči zvoki. Kairo je glasno mesto, pravzaprav več kot to, nezanosno hrupno mesto je. Sedaj, ko sem stara, me včasih utruja. Zame postaja prevroč, preglasen, prašen in umazan. Zato najraje posedam v tem kotičku, preden se sonce povzpne nad palme in postane nezanosno vroče v prašni jasnini neba. Vse redkeje se odpravljam ven, po opravkih, le ko je zares nujno. Pa še takrat si naročim kočijo. Smešno! Toda ne maram drugih sodobnih prevozov, ne tramvaja, še manj taksija. Na kočijo sem navezana, z izdelavo kočij si je moj mož ustvaril bogastvo. Vedno si izberem zaprto kočijo in na ulice Kaira gledam izza zavese.

Ta kraj ne pozna pomladi, ne opazi se, da so se stvari pomladile in obnovile. Iz zime te vrže v vročo voščeno podobo poletja, ki je prevroče, da bi mogel v njem dihati.

Odložim skodelico na mizico iz češnjevega lesa z izrezljanimi vrtnicami na vogalih in vitkimi ukrivljenimi nogami v obliki črke S. To je moja priljubljena mizica, edina, ki sem jo dala prinesiti iz prejšnje razkošne hiše. V ploščo je mojster ujel mozaik iz poldragih kamnov. Nezavedno s prsti drsim po gladki mizni plošči in se dotikam reliefne površine nog. Poznam skoraj vsako zarezo, ki jo je rokodelec s svojim dletom vnesel v les. Ko se v neskončno dolgih urah potapljam v svoje spomine, me lesene rože spominjajo na dišče rožnate vrtnice na domačem vrtu. Naše divje vrtnice, ki so svojo bujno rastjo ustvarile trnovo goščavo ob vrtni ograji so omamno dišale, tako zelo so dišale.

Sedemnajst let mi je bilo, ko sem prišla v to veliko mesto iz vasi, raztegnjene pod kraškimi hribi. Iz hiše, ki je v mirnih nočeh šepetala čudovito zgodbo o svojem izvoru. Iz hiše, v katero je brat, ki je bil določen za naslednika, pripeljal mlado nevesto. Odšli sva obe.

Tudi Valantinovi dekleti gresta v Egipt, je šlo hitro kot požar, ki ga žene burja, po vasi.

Spet sežem po skodelici in si jo previdno pomaknem k ustom. Kako diši jutranja kava! Natančno razmerje okusov kavnih zrn, ravno prav sladka, *qahwa*.

Odpijem požirek. Od daleč se me dotakne mujezinov glas, njegova zategnjena molitev se plazi v moj prostor, se dotika moje zavesti ... *popolnost boga, enega samega, edinstvenega* ... posamezne besede razbiram iz nihanja njegovega glasu od visokega milega do resnobnega registra ... arabščino obvladam slabše kot Luiza, zato pa je italijanščina moj drugi jezik.

To pisano, živahno mesto prepojeno z mešanico različnih vonjav, človeškimi klici, kriki, nerazločno mešanico glasov, zvoki piščali in drugih glasbil, zategnjeno glasbo, mi je dalo priložnost. Sem imela morebiti srečo? Ali sem to izmuzljivo gospo zagrabila, ko je šla mimo v podobi moškega, ki je postal moj mož? Kdo ve? Nasmeh mi ukrivi ustnice, ko za trenutek uzrem svojo prehojeno pot.

Vročina se hitro plazi v nov dan. Kljub nadlogam starosti se bo treba odpraviti v zelenje hiše, v vilo v Prvačini, pomislim. Poletja so tam drugačna, reka nudi svežino, vrbina pa senco v vročih popoldnevih. Upam, da bo šlo, novice, ki jih prinašajo časopisi so vse prej kot dobre. Diši po vojni! Tudi v Kairu je čutiti ta čudni grozeči nemir!

Vittorio se bo oglasil popoldne, na poti iz tovarne, on bo že vedel! Moj edini sin!

DARJA, 15 let

(Oševljek, poletje 1970)

Vreme nagaja. To poletje je prava kislica, že več dni dežuje, avgust leze proti drugi polovici, s kopanjem na Vipavi je najbrž konec. Reka se ne bo več ogrela. In to ravno sedaj, ko smo se pričeli zabavati in ko se je naši družini pridružil en tako srčkan fant ... no nekaj pogledov, nekaj omreženih misli in tista sladka zasanjanost. Potem pa dež. Lahko se jezim, lahko grdo gledam, lahko celo preklinjam ... dežna zavesa s svojo sivino zastira kraške hribe. Mama me je poslala v spalnico, ta vsakodnevni železni ritual je pomenil: pospraviti posteljo, nategniti pregrinjalo in skozi okno stresti preprogi, ki sta imeli mesto ob postelji, da se bose noge niso srečale z mrzlimi tlemi ob vstajanju. Ko mi je končno uspelo, da je bilo pregrinjalo brez gub, se je moj pogled ustavil na kovčku, ki je čepel vrh omare. Moj oče je preživel vojno in zato ima vedno pripravljen kovček z vsemi doku-

menti in hišnimi dragocenostmi. Če bo potrebno na hitro zbežati, če bi slučajno zagorelo, če bi se zgodil potres, če bog ve kaj še! Jaz tega nimam v zavesti! Ni bilo potrebe!

Previdno potegnem stol do obeh omar, ki sta postavljeni druga poleg druge in se njihova gladka površina, obdelana na visoki sijaj, motno leskeče v tem turobnem poletnem dnevu. Izdelano v Solkanu. Ovalen žig na vratih. Izpod mojstrskih rok solkanskih mizarjev. Trpežno pohištvo z nežnimi krivinami.

Usnjen kovček v oranžno rjavi barvi je težak, komaj uspem obdržati ravnotežje, ko sestopam s stola. Olajšano ga položim, pravzaprav spustim na pospravljeno posteljo, nad katero kraljuje slika device Marije. Tenka past prahu mi pove, da ga vsaj mesec dni ni nihče odpiral. Z dlanjo potegnem preko površine in opazujem gladko čisto sled za njo. Pihnem! Nežno sivkasti svaljki se lahkotno zavrtinčijo in pristanejo na tleh. Tudi jaz bom prah in prah so že vsi ti, ki se smehljajo s podob in po katerih preteklosti bom brskala. Otrokom nam je sicer prepovedano stikati po vsebini kovčka. Oče se bo jezil, če bo opazil, dvignil bo kazalec, mi zažugal, udaril pa me ne bo, to vem! Zapomniti si moram vsak premik, vsako sled moram zabrisati, da bo, ko ga bom spet postavila na omaro natančno tako kot je bilo prej.

Spoštovala bom očetov nauk, vedno mi govori: *Zapomni si, pupca, red je lepa čednost, vsako stvar moraš dati na svoje mesto, da še v temi lahko najdeš kar iščeš!*

Tokrat mi njegov nauk pride prav. Trudim se z zaponkama, končno klik. Kovček ni zaklenjen, ključ binglja na vrvcu.

V svojem pospravljenem razkošju se pred mano odpre skrivnost. Ne dotaknem se mošnjička, niti žametne škatle z očetovimi medaljami, pač pa sežem po škatli, v kateri so najstarejše fotografije, dragocene fotografije naše družine. Brez napisov, brez oznak, le na fotografiji, kjer si podajata roke nona Zora in nono Angel in resno strmita v objektiv, kar mi daje slutiti, da se poslavljata, je zadaj s tintnikom napisan obracun litrov mleka. Očitno je bila fotografija nekomu manj dragocena kot papir. Je nono takrat odhajal na vojno kot avstrijski vojak?

Nato pridem do njih. Tako drugačne so, tako lepe, tako nenavadne. Na fotografijah so gospe s klobuki, ena lepša od druge. Občudujem njihov vitek stas, bluze s čipkami, umetelno spete lase. Kairo! Ničesar ne vem o njih. Kdo so?

In mama vedno stisne ustnice, ko ji sitnarim z vprašanji!

Le zakaj? Ker je ostala na kmetiji, ker ni odšla z angleškim vojakom, ki je norel za njo v času cone A? V boljše življenje? Ker ni mogla in hotela zapustiti te svoje doline, tega svojega delčka sveta, ki ji zdeluje roke in upogiba hrbet, medtem ko so one nosile rokavice na negovanih rokah? In potovale z gospodarji po evropskih mestih.

*Theresa, 71 let (Terezina, Terzinka po domače):
(Kairo, jesen 1944)*

Nocoj so se mi v spanec spet vrinile tiste čudne sanje. Sanjala sem, da sem stala na kamnitem pomolu v Trstu.

Mama, kaj čakaš, pridi že vendar v barko! Odpluli bomo! je vpil Vittorio, ko je že razkoračen stal v barci in se je ta na nemirnem morju zibala sem in tja, brodnik je že naredil prvi vesljaj. Iz dimnika parobroda »Ausonia« se je valil dim, mornarji so kot drobne pikice na njem opravljali svoje delo, navijali vrvi in živahno tekali po palubi, kapitan je stal vrh mosta.

Jaz pa sem kar mirovala, vsi so hiteli mimo mene in se spuščali v barko, noge sem imela kot zalepljene na izlizane kamnite tlakovce. Sin pa mi je mahal s čudnim nerazumevanjem v očeh, od jeze je postajal rdeč v obraz. Jaz pa sem kar stala, kot kamniti kip, kot del пристanišča, nisem se mogla premakniti, le tu pa tam sem ošinila razvito višnjevo zastavo, znak odhoda. Čoln je do parobroda odplul brez mene, ogromna ladja je že spustila tisti, za odhod značilen zvok, potniki so sloneli nanizani na ograji palube kot ptice lastovke preden odletijo v južne kraje. Sin mi je še vedno obupano mahal, bil je zaripel od kričanja: *Mama vojna je že tu, stran moraš!*

Ladja se je odlepila in postajala vse manjša, dim je nekaj časa še lebdel v zraku, nato ga je veter razcefral na nevidne koščke.

Jaz pa sem še kar stala tam. O, sin moj, ko bi ti res odplul z ladjo in bi se jaz vrnila v hišo! Tistega nesrečnega dne si v hladnem dnevu zgolj v lanenem sukniču stal na burji, ki je potegnila skozi pristanišče in me potiskal v barko kot dragoceni tovor, ki ga moraš spraviti na varno, preden ga odplakne kaos vojne. Drgetala sem v pišu hladne burje, ki je vlekla preko nemirnega morja in ti še vrgla volnen šal okrog vratu kot mati otroku.

Ne boj se zame, bom že pazil nase, pridem takoj za tabo, ko opravim še okrog hiše, si mi rekel.

Da, verjela sem, hotela sem verjeti, četudi me je nekaj neznanega in tesnobnega tiščalo tam okrog

srca, ko je nosač odložil kovček v kabino prvega razreda. Nikoli te ne bi pustila samega, ti moj edini sin, če bi le slutila, da te čaka objem smrti.

Končno sem se v sanjah lahko odlepila od kamnitih tal in lahkotno, kot bi lebdela, odhitela k najetemu avtu.

E signor Vittorio? je bil začuden taksist.

Jaz pa sem kar molčala, rešila sem sina. Le v sanjah.

Resničnost je bila drugačna. Nisem bila ob njem, ko je umiral, potovala sem v prvem razredu in kapitan me je povabil na večerjo v lesketavi salon. Šampanjec je mehurčasto šumel ob natakanju v visoke pecljaste kozarce, ko si se ti izgubljal v blodeči vročini. Nikogar ni bilo, da bi pripeljal zdravnika. Nikogar, ki bi prinesel prgišče belih odrešujočih tablet. V vojni ni nikomur za nikogar mar! Je že odmeval trd vojaški korak po cesti v Prvačini. Odsekan korak osvajalca! Ti pa si v vročinskih blodnjah stegoval roke k mrtvememu očetu, ki te je prišel sprejet v tvoji umirajoči samoti, na tanko črtno mejo med živim in mrtvim svetom.

Vsaj ena tolažba za moje izmučeno srce, položili so te v grob k očetu. Brez imena, brez križa, le duhovnik je zamrmral najnujnejše na pogrebu in skrivaj oprezal, kdaj in kje bo počilo. Niti spodobnega pogreba si nisi zaslužil, moj sin! Kako le? Vojna podivjanost, ki je zajela svet, je ljudi v Prvačini spreminjala v plazeče in oprezne sence. Vsak je gledal le nase, na svoje preživetje, življenje je bilo vredno manj kot nič.

Ta bolečina me danes spremlja v vsej svoji silovitosti. Tretja obletnica je, kar sem prejela pismo s strašno novico. Bilo je točno opoldne. Lahko kosilo smo pojedli, Marija je prinesla kavo in pismo. Rozalkino pisavo sem takoj spoznala. Zelo se je potrudila, da bi mi to strašno vest sporočila na najbolj obziren način, da bi omilila mojo izgubo. Tega se ne da omiliti! Še tako mehke besede bolijo v svoji neizprosni resničnosti.

Danes me obhaja slabost. Ta tri leta, odkar te ni, so bila polna bridkosti. Kairo je preplavljen z vojaki različnih uniform, vojna kaže tu sicer manj surov obraz kot v Evropi, pomanjkanja ne trpimo.

Slutnja, ki se je v meni naselila ponoči, slutnja da odhajam, me ovija v svojo mehko kopreno. K vama grem! Da bomo končno skupaj! Čutim vaju na tisti mejni črti. Vem, da me bosta sprejela s prijaznim nasmehom v tem vrtinčastem, s peskom prepikanem zraku. Bližata se mi, stegnem roke k vama, ohhhhhh še ta strašen zadnji vdih in nato črna tema v tesnem predoru brez luči. Žareča svetloba me sprejme, je kot sončni izbruh kot v najbolj vročem dnevu poletja v Kairu!

Jok sestre Luize za mano je komaj še slišen!

Moj Vittorio, moj Michele!

Darja, 56 let (Prvačina, jesen 2010)

V rokah držim krhek porumenel papir, spregledala sem ga, sedaj pa mi je po nekem naključju zašel v roke. Je prevod pisma iz francoščine. Govori o dediščini. Zazrem se skozi okno, objamem Podsmreko, cel grič, vinograd je obran, kakiji so kot oranžne krogle pripeti na veji, pogled na levo mi odpira zelene Brajde. Vem za gozd, ne enega, tri, vem za Dolgo njivo na Krasu, kjer bi lahko pristalo letalo, vem za rodovitno polje v Renčah. Vse to in še več je zapisano na tem krhkem papirju. In vila v Prvačini, ki je izgubila svojo podobo med vojno. Sedaj je tam sodobna stričeva hiša, ki je bil naveličan Afrike. Gospodarji na svojem v najbolj bridkem času! Zaradi štrlin, ki so prihajale iz vroče Afrike.

In v meni dozoreva sklep, je kot nežna prošnja, kot komaj slišen šepet. Njen klic iz tesnega kamnitega groba iz Kaira. Ne vem kje naj iščem, ne vem kako naj začnem?

In vendar obljubim sebi. Šla bom! Našla bom!

Po tolikih letih je iskanje mučno, latinsko pokopališče v Kairu, kjer tavam med grobovi, med nišami, kjer iščem imena, vstopam v grobnice in na trenutke obupujem. Veliko grobov je uničenih, kamnite plošče so, cele in v kosih, nametane na velik kup. Mrtvaških knjig ni več, izginile so, oče Anselmo v svoji gluhoti odkimava z glavo. Vem le ime in letnico smrti. Izmučena sem! Sem mar prišla tako daleč v to vročo deželo, da se bom vrnila praznih rok. Stanujem v majhni sobici pri šolskih sestrah. Obupala bi, če ne bi na obisk prišel Adriano, Aleksandrinec, ponosno pove. Otrok te dežele, ki ga je izpljunila in se je moral s starši vrniti domov, v Trst. Toda Egipt obiskuje vsako leto, *to je moja domovina*, pravi, *pa čeprav se je tako zelo spremenila, zagrnila ženske in red spremenila v nered.*

Skupaj iščeva. Pripoveduje mi, kako so potekali pogrebi, kaže mi pot, kjer je šel sprevod iz cerkvice.

In končno najdeva. Grob je še cel, črke obledele, toda nobenega dvoma ni. Najraje bi ga objela! Prinesel mi je srečo ta Adriano.

Potem vse steče, postopki so dolgotrajni.

In vendar se domov ne vračam sama, prateta Tereza potuje z mano, varno spravljena v majhni leseni krsti.

Na pogreb pride kar nekaj ljudi, tak pogreb ni vsakdanjost. In na njem nihče ne toči solz.

Združili smo jih.

Pri srcu mi je toplo, ko odvržem cvet v jamo. Nežno zapiha. Kot dih. Kot hvaležnost. Kot znamenje.

Včasih moramo storiti tudi kaj, kar nam narekuje preteklost!

Maja Lapornik

Premišljevanje o gledališču: naloga, ki se ji ne moremo izogniti

“Negotovost, nestalnost, neprestano pretvarjanje: to je bistvo današnjih dni. Zato je težko osredotočiti svoje misli, dosledno reševati postavljeno si nalogo; in če ostanejo naslednje vrstice le odlomki, ni moja krivda. Zaganjamo se v iskanju, nalamo si neizvedljive naloge, rešujemo nerešljive zagonetke, vsak hoče, da ves svet upošteva njegove teze in smernice, vsak hoče s svojim razumom po svoje živeti in zahteva od drugih, naj store po njegovem. Knjige, predavanja, javne prireditve, gledališče, kritike, film... vse zasleduje z največjo marljivostjo cilj: razrešiti zmešnjave, razkriti zagonetke, razgaliti skrivalnice. In profit je ta: tragedija zmešnjav raste iz dneva v dan.” Tako je že pred veliko leti napol ironično napol pa že skoraj obupano zapisal Silvester Škerl in sladko-trpko dregnil v gnezdo, ki ostaja vse do današnjih dni sršenje in osje hkrati: razmišljati in pisati o kulturnem snovanju, v tem okviru tudi o gledališkem ustvarjanju, je naloga, ki je - pa naj bo intelektualna intencija pisca še tako dobronamerna - vsekakor obsojena na kritiko, na neodobranje, v manjšem, ne zgolj kulturniškem ambientu pa bržčas tudi na kakšno, pa četudi prav majčkeno provincialno in zloveščo bodico. Tej in temu ne uidemo. In naj tudi to vzamemo v zakup, je razmotrivanje, razmislek o gledališču, pa ob tem še o našem gledališču, težko. Ne zato, ker bi se z bali soočenja različnih mnenj in vrednotenja izkušenj, kot morda bolj zaradi tega, ker je bilo o gledališču, tudi našem, povedanega veliko, včasih celo skoraj preveč, vse te besede pa so kakor izpuhte in puhtijo še danes, ko se soočaš s podobo sodobnega gledališča v slovenskem prostoru.

Menim, da je to gledališče na pravem razpotju. Gledališče, ki je stavilo na govorico teles in gibov, njenega ritma, ali teater, ki je prisegal na družbeno kritiko in njeno radikalno ideologizacijo, gledališče, ki je ustvarjalo izjemne vizualne spektakle, pa gledališče, ki se vse bolj razvija in ki največkrat zadovoljuje cenene okuse in užitek povprečnega gledalca, postajajo, ali so že - pa naj si to priznamo ali ne - , prej ali slej stvar včerajšnjega dne. Ti (gledališki) modeli so bolj kot ne izvotljeni. Kljub hrupu so skorajda nemi. Vse bolj si namreč utira pot zavest, da tudi v gledališču danes potrebujemo, morebiti bolj kot kdajkoli prej, nekaj, kar bi lahko imenovali novo podstat, novi, prenovljeni dialog z družbo, v središču katere je človek. Tak dialog, ki je seveda najprej iskren, istočasno pa uglajen, fin, tenkočuten, inteligenten, pa naj se udejanja na podlagi katerekoli najnovejše ali bolj tradicionalne estetske usmeritve. Dialog, ki uporablja besedo, ki je

prav tako fina, tenkočutna, inteligentna. Gledališče je kot umetnost svoboden, samorefleksiven in samokritičen prostor poglobljenega razmisleka in odpiranja temeljnih vprašanj, h katerim nas vabi, da se jih vsaj dotaknemo. Vtis imamo, da prav to gledališču slovenskega prostora, ne le našemu, manjka ali pa le s težavo uspeva. Kot da bi nas podivjano in topo potrošništvo, groba barbarizacija medsebojnosti, splošno poplitvenje kulturnega ustvarjanja enostavno ugrabili iz Gledališča (*velika začetnica ni tiskarski škrat*), nam onemogočali, da vanj vstopamo, še več, da bi onemogočali celo gledališče samo. Gledališče bo moralo na izvirnejši in kvalitetnejši način izpovedati, da si izposodim besede režiserja Matjaža Župančiča, “neki problem, globljo misel, ali tudi zgolj pamflet, razkriti avtentično sliko človeka, družbe in sveta”. Da, za to gre.

Vse to seveda velja tudi za gledališče naše narodne skupnosti. A tu smo najprej dolžni poudariti preambulo, ki postaja, vsaj tako se zdi, vedno znova aktualna in sicer: naj še tako problematiziramo različna gledališka snovanja našega gledališča in njegove estetske izbire, ne moremo mimo dejstva, da kot skupnost gledališče potrebujemo. O tem ne more biti nobene dileme. Razlogov za to - kolikokrat smo jih že navedli!!! - je veliko: od tega, da je gledališče od antike dalje nepogrešljivi spremljevalec človeka in rasti njegovega duha, da je tudi danes gledališče eno izmed osrednjih področij sodobnega kulturnega snovanja, do tega, da ima dramska umetnost v naši sredini zelo globoke korenine in živahne mlade veje. Občasne muhe enodnevnice, ki sanjajo tako o njeni nesmiselnosti kot o tem, da si jo morebiti iz ekonomskih razlogov ne moremo več privoščiti, same sebe postavljajo na stranski tir in tulijo v prazno. Drugo vprašanje pa seveda zadeva, in mora zadevati, pošten in trezen razmislek o kakovosti in namembnosti v naš čas in prostor zasidranega gledališkega snovanja. Tu so čeri večje, zadrege hujše. Nemara odvisijo od tega, kar smo že poudarili: da ima v sodobnem, tudi slovenskem svetu danes gledališče težko nalogo, pa naj jo skuša udejanjati na podlagi med seboj povsem različnih estetskih vizij in ideologij. Ob tej nalogi ima zamejsko gledališče seveda svojo specifikko, ki se ji ne more izneveriti, pa naj se tudi ob tem vprašanju izgovarja na take ali drugačne estetske vizije: resnična in trdna umeščenost v naš prostor, dialog s svojo publiko, odprtost do svojih mladih umetnikov in do dramskih ustvarjalcev, udejanjanje pluralnosti je le nekaj, zdi se vse bolj zahtevnih pasti, ki jih bo gledališče prej ali slej moralo rešiti.

Mirella Urdih

Razmišljanje zdomske tržaške Slovenke

III. Iz enajste šole v šolske klopi

Kot edinka sem na splošno čutila veliko potrebo po družbi sovrstnikov. Občudovala sem tiste fantke, ki so lahko na robu potoka, ki je tekkel v odprti strugi po Brandežiji, gradili stopnice v blatnem bregu, se drugače igrali ali lovili kakšno mačko. Brandežija je nudila bogastvo neraziskanih skrivnosti, ki so kar vabile, naj jih kdo odkrije. Sama sem bila še premajhna, nisem se smela pridružiti tistim malim Robinzonom, ker bi postala „una mula de strada“¹, kar seveda starši niso želeli. Vsakdo se pa tudi ni smel priti igrat z menoj na naš mali vrt. Le Rosetta, sosedova nečakinja, katere starši so imeli gostilno na Ulici Donatello, je bila večkrat tu. Preteči je moralo še kakšno leto, preden se mi je posrečilo, smukniti neopaženo na cesto in vsaj izjemoma „uživati“ prostost in se úriti v skoku navzdol z enega na drugi breg potoka, ki je bil ravno tu nekoliko ožji. Zato da bi mi uspelo skočiti navzgor kot najspretnější fantki, ne da bi čofnila v vodo, sem pa morala še vedno nekoliko potpeti.

Stara sem bila približno pet let, ko so se starši domislili, da me vpišejo v otroški vrtec, ki je stal desno na začetku rebri, ki pelje k tipični gostilni, danes restavraciji Suban. Poslopje je bilo kar čedno, malo dvorišče je bilo okoli in okoli ograjeno z debelo mrežo ... in jaz sem se tam počutila kot ptička v kletki. Če sem že prej slutila, da tam ne bo lepo, potem tudi zares ni bilo. Vsi otroci, dečki in deklice, ki jih prej še nikoli nisem videla, smo morali vedno poslušati in ubogati vrtnarico, sedeti mirno na stolčkih, delati, kar je ona naročila, igrati se, ko je ona hotela. Imela sem pa tudi občutek, da zamujam gotovo nekaj veliko bolj zanimivega, kar se je prav tisti čas dogajalo na naši cesti, ob potoku. Jest sploh nisem mogla več, vsak dan je bila muka večja in solze bolj vroče. Po dobrem tednu dni, ko sem se vsako jutro branila, da bi šla v vrtec, in ker sem očitno vidno hujšala, so mi starši dovolili, da ostanem doma.

Po tej izkušnji se je bilo bati, da bo šola še večji problem. Pa ni bilo tako, saj je bila šola nekaj nad-

vse zanimivega, kjer sem tudi sama lahko preizkusila svoje sposobnosti. Dobrih štirideset let kasneje je po hčerki začel hoditi v šolo tudi sin, ko sem bila izvoljena v sosvet staršev. Kot prvo smo pripravili pozdravno pismo staršem prvošolčkov, ki naj bi se začelo z opozorilom, da je zdaj konec brezskrbnega življenja. Sama sem pa bila slej ko prej mnenja, da je to začetek zanimivega in plodnega časa. In uspelo mi je o tem prepričati ostale sogovornike, tako da je pismo izpadlo optimistično pozitivno in spodbudno.

A naj se povrnem k letu 1942. V številčnem razredu – na skupni fotografiji je štiriintrideset deklic, ni pa rečeno, da so bile tisti dan prav vse prisotne – sva dve imeli isto ime, Mirella. Kaj kmalu me je pa učiteljica

Ovekovečena želja po harmoniki, maja 1942

¹ potepuščka

Skupinska fotografija prvega razreda na dvorišču šole Fabio Filzi, spomladi 1943. Avtorica je tretja z leve v drugi vrsti.

Elsa Molinari začela klicati Mirellina, kakor mi dolej še nihče ni pravil. Po eni strani mi je kar prijalo, po drugi strani mi je pa bilo nekoliko nerodno, ker nisem bila tega vajena. Veliko kasneje sem zvedela, da je učiteljci bil pravi priimek Müller, in danes vem, da je za Nemko normalno, uporabljati zmanjševalno obliko za otroka, saj ga skoraj ni nemškega lastnega imena, pri katerem bi to ne bilo mogoče.

Morda je ravno dejstvo, da je bila sama pod takratnim fašističnim režimom v neugodnem položaju in je poznala družino moje mame, prispevalo k temu, da je imela razumevanje, če sem jaz hodila v šolo v belo-rdeče tanko začrtani haljici z belim ovratnikom namesto v predpisani beli ali črni. Starši so sicer imeli trgovino, kar je za marsikoga bil sinonim blagostanja, pa mi vendar niso uspeli kupiti drugačnega blaga. Teta Milka, ki je nadomestila Rino prav malo preden sem začela hoditi v šolo, je šele naslednje leto žrtvovala platneno rjuho, zato da mi je sešila belo haljico, katere tretjino spodnjega dela je zavzemal visok rob, ki ga je bilo treba vedno znova spustiti za kak centimeter, ker sem takrat nezadržno rastla. Nazadnje je haljica imela že kar elegantno dolžino sedmih osmink, sodeč po krilu, ki je kukalo izpod nje.

Po značaju nisem nikoli bila zavistna drugim, bilo mi je kvečjemu žal, da nimam kakšne stvari tako kot drugi, ki sem jim jo pa od srca privoščila. Tako je bilo tudi v prvem razredu, ko smo se od vsega začetka začele učiti pisati, in sicer lepo pisati. Cele vrstice in nato strani so se polnile najprej s črtami, potem

s črkami in šele nato z besedami. Kdo bi se pri tem ne naučil istočasno tudi brati, kar samo je šlo. Med sošolkami sta bili dve prijateljici, Elettra Hafner – očitno nemškega, morda celo judovskega rodu – temnih las in oči, ter Giorgina Mauri (nemara Maver), slovensko plavih las in modrih oči, ki sta stanovali v Podlonjerju in sta edini v razredu imeli zvezke iz posebno dobrega papirja, gladkega na obeh straneh, in ne kot vse ostale gladkega na prednji, a raskavega na zadnji strani, kakršni so pač bili vojni proizvodi. Njuni zvezki so bili vedno vzorno lepi, njuna pisava enkratna, najlepša od vseh, jasna, enakomerna, brez najmanjše packe, skoraj identična, Elettrina morda komaj za las bolj perfektna, skratka taka, kakršne ne zmore noben današnji šolar! Takrat je bila lepa pisava zelo važna: a kako pisati lepo po raskavi strani lista? Kljub temu, da sem se sama vedno zelo potrudila, mi nikoli ni uspelo pisati tako lepo, kot bi bila rada. Kasneje sem bila prepričana, da sta dobivali zvezke iz Nemčije. Kolikokrat sem sanjala o takih zvezkih in si jih želela kot darilo za rojstni dan ali za Miklavža, pa jih ni bilo od nikoder. Šele kakšno leto po vojni sem končno našla nekaj podobnega, a tedaj ni bilo več nujno, pisati lepo. Treba je bilo pisati hitro, da je le bilo pravilno in čitljivo.

Prvo šolsko leto v šoli Fabio Filzi za svetoivansko cerkvijo se je kar hitro izteklo. Poletne počitnice so trajale takrat še dlje kot dandanes. Da ne bi otroci, posebno prva leta, čez poletje pozabili, kar so se med šolskim letom naučili, je bilo mogoče kupiti knjige z nalogami za počitnice. V eni taki je še desetletja med stranmi „počivala“ punčka iz lepenke z raznimi oblekicami iz papirja, kakršne smo deklice rade izdelovale in si celo posojale in prerisovale razne modele. Takoj po vojni sem pa strgala ven marsikatero stran, na kateri so se proslavljali fašistični ideali in storitve.

Jeseni 1943 se je začelo drugo šolsko leto. Šola Fabio Filzi je pa bila rekvirirana, ne vem, če za vojaške ali za koga drugega, saj do takrat še ni bilo večjih bombnih napadov. Zato smo morali šolarji hoditi v šolo Attilio Grego na Vrdelski cesti. Če sem prej potrebovala manj kot deset minut do šole, sem zdaj potrebovala vsaj petnajst ali kaj več. Morala sem namreč hoditi po Viale Raffaello Sanzio do Rotonde del Boschetto in od tam gor po Vrdelski cesti. V potoku, ki je takrat vzdolž drevoreda Raffaello Sanzio tekel spet v odprti strugi, je bilo kdaj le malo vode, tako da smo ga prečkale skakaje s skale na skalo, ki so bile postavljene na nekakšnem jezcu iz belega kraškega kamna, s čimer smo skrajšale pot. Ko je pa bilo malo več vode ali celo toliko, da je prekrivala skale, ni bilo niti misliti na tak podvig. Kljub vsej razposajenosti le nismo hotele tvegati, da bi prišle v šolo mokre. Ko se nam je kdaj posebno mudilo, ali smo bile najbolj 'nagmašne', smo se potuhnjeno spravile skozi vrt Quaiattijeve gostilne. Tvegale smo pa, da nas kdo iz kuhinje zagleda in da se na nas vsuje cela ploha psov. In še dobro je bilo, če železni porton na drugem koncu ni bil zaklenjen, tako da smo hitro smuknile na cesto! V nasprotnem primeru smo morale teči nazaj na drevored in kljub vsemu prehoditi navadno pot. Le

ko je alarm prekinil pouk, nam je uspelo teči po najkrajši poti domov, ne da bi nas kdo oviral.

Fotografija iz drugega razreda je bila posneta 31. maja 1944. Še vedno nas je bilo vsaj devetindvajset, a medtem ko je meni uspelo, z belo haljico prilagoditi se večini, tako da nisem več izstopala iz splošne uniformiranosti, se je število onih, ki so bile 'civilno' oblečene, podvojilo.

V tretjem razredu smo se začele pripravljati na prvo obhajilo. Nauk smo deklice imele pri nunah na Vrdelski cesti, kjer je danes dom za ostarele San Domenico. Konkretnih spominov o tem nimam, vem pa, da smo kdaj morale teči domov, ker so nam sirene, ki so naznanjale prihod letal, prekinile uro priprave, kakor se je dogajalo tudi s šolskim poukom na bližnji šoli Attilio Grego. Celo zaključna spričevala je morala učiteljica razdeliti na hitro, predčasno, kar na cesti. Sama sem prav tiste dni ležala doma z mumpsom. Zato mi je spričevalo prinesla sošolka, ki se je pa na poti k nam spotaknila in padla prav na moje spričevalo, na katerem so še vidne posledice, ki sem jih skušala zakriti, tako da sem na okrnjeni rob prilepila košček papirja.

(se nadaljuje)

Skupinska fotografija drugega razreda v šoli Attilio Grego, 31. maja 1944. Avtorica je sedma z leve stoje. V drugi klopi v črni halji sedi Elettra, v četrti klopi, s pentljo v laseh, je Giorgina.

Bruna Marija Pertot

Hvala Ti, Sambucus nigra

» **Z**utaten: Holunderbeere, Sambucus nigra« in še: »Ingredients: Sureau (Sambucus nigra)« ali naš ljubi, dobri, pozabljeni bezeg. Počasi, počasi! Ni pozabljen. To pa ne. A pri nas ga prav nihče ne ceni. Nihče? Prav gotovo nihče od tistih, ki cenijo le sami sebe in so jim vsi drugi nihče ali nič v primeri z njimi in ga še nikoli niso pogledali od blizu, iz oči v oči.

Torej, bezeg ni pozabljen. In kje se po dolgih letih zopet srečava? Na enem tistih skrivnostnih, mikroskopično tiskanih opisih snovi, stlačenih v okroglo ali cilindrično stvarco, mojstrsko in preiščeno zgrajeno, v enem od vsemogočnih laboratorijev našega nemirnega planeta, ki išče čarobno zel večne mladosti. Jo je že iskal in tudi našel neki legendarni Gilgameš, pred nekaj tisočletji, a jo takoj nato izgubil. Le kako moreš biti tako zelo neroden! Torej tiste drobne stvarce, prepolne čudežnih učinkovin, so namenjene našemu telesu, na tihem pa morda tudi naši duši, recimo da obema.

Zelo rada prebiram te večkrat na moč skrivnostne besedne tvore. Veliko se utegnemo naučiti iz njih. O bezgu izvem to, kar so tete, strici, praprastrici že vedeli, skoraj bi rekla, da so vedeli še kaj več. Človek je iskal od vedno, ne da bi znanstveno raziskoval, za to ni imel ne pogojev in ne instrumentov.

Včasih še iskati ni bilo treba. Šel si mimo drevesa, previdno segel po sadežu, potem ko te je radodarna veja potrepjala po nosu in ti ga ponudila: in si pokusil, recimo tako kot Eva v raj. Telo, a ne samo, je potem odločalo, če to, kar je bilo primorano sprejeti, prinaša dobro ali pa slabost, če ne že smrt, kot recimo tista »Cikuta officinalis«, po naše mišjak, ki so ga stari Grki uporabljali za izvajanje smrtnih kazni, v imenu pravice. Lumpi.

Naš bezeg, samosevec, praznuje letos osemdeset let. Uradno. Saj ko mu čas izdolbe telo, tam spodaj, zelo globoko pod zemljo, kamor mu nobena žaga ne more do živega, ustvarja nove korenine, novo deblo, novo telo, kdo bi vedel, kolikokrat se je že prerodil! Ko bi ga ne krotili, bi se povzpел do višine desetih metrov, to je v genih vsakega bezga. Gotovo se spominja časov, ko je v njegovih vejah še gostolel kobilar in se

napival iz vrčka z vodo, ki smo ga tja obešali, da bi se ptice lahko v vsakem trenutku odžejale, se kopale.

Kobilar je prihajal iz Madagaskarja, morda še prihaja, a ne več k nam. Prihajal je in se oglašal že o prvem svitu, ves rumen kot sončnica in s karminasto rdečim kljunom in speljal mladiče, ven iz gnezda, ki je obvezno viselo na akaciji, imelo streho in vhod od strani, da ni deževalo vanj. Po celem bregu je odmeval ta osrečujoči ptičji klic, saj je bilo neizpodbitno, da prinaša pravo pomlad in sonce. Zdaj ga ni več, kot ni več ne čizkov, niti slavčkov in lastovice letijo visoko visoko nad nami in mimo nas in se niti slučajno ne ozrejo dol, na nekdanjo oazo svojih sanj.

Bezeg je v svojem osemdesetem letu ostal popolnoma sam. Toda ne, ker bi vsi člani njegove preštevila družine odmrli, to ne. Človek ga je enostavno iztrebil v imenu cementa. Od bezgovnega gaja, ki se je bohotal ob kanjonu, ki sega od morja do planote, je ostalo le še kakšno samotno drevo.

Primerilo se je zelo zgodaj, nekega davnega davnega jutra, ko je stari očetov stric z žago v desni in lopato v levi obstal ob tem našem domačem bezgu, ki je pravkar poganjal, ko je jutranjo tišino prerezal ženski krik: »Neee! Čakaj! Čakaaaj, da pridem dol, boš že videl! Boš že videl!« In je priletela kot orel, kljub letom, in zagrabila za flanelasti rokav na kocke: »Sem si kar mislila, tolikokrat, kaj nameravaš!«

Mož, ki je spominjal na veliko železno omaro v kleti, se je sesedel na hrsteljev zidek in ona je, nekoliko upehana, obstala pokonci pred njim, drobna in tanka, s kazalcem naperjenim proti njegovim prsim. Popolnoma ga je obvladala. »In ti bi storil to nečedno dejanje!« »Samo obrezati sem želel, tu in tam! Ne vidiš, kako objestno se bohota!« »In si zato nastavil žago na deblo in to prav pri tleh? Ves prepričan, da še spim?«

»Kaj se nisi jezila, da ti škorcji in kosi mažejo sušilo, ko bezgovna zori?« »Se nisem jezila. Sem samo ugotavljala. Zato sem pa premaknila sušilo. Povej rajši, da ti je oboje napoti, *bezgovna* in sušilo! Ti bi najrajši povsod samo trte! Kot da jih ni dovolj!« »Tako je. In zdaj si mi najbolj na poti ti,« je nenadoma vstal, jo zagrabil, si jo dal v naročje in jo nesel kot

otroka, da je brcala in vpila in ni izpustil niti, ko ga je ugriznila v roko.

»Sosesko si prebudila,« jo je v kuhinji postavil na tla. »Čas je, da pripraviš cikorijo, lačen seem!« »Samo če obljubiš, da pustiš bezeg na miru.« »Pripraviti jo moraš, če obljubim ali ne!« In ker je gladala strogo in se ni premaknila, je dodal: »Obljubim, obljubim! Pa saj si jo lahko skuham kar sam. Ko pa imaš ženo, ki laja in grize, nisi niti gotov, da ti ne da kaj strupa v kavo.« Stopila je k njemu in mu z oslinjenim kazalcem šla čez rahlo pordelo zapestje:

»Še kapljice krvi ne vidim tu, pa niti nobene praskel!« ga je gledala od blizu v oči in on jo je prav rahlo udaril po licu s tisto svojo velikansko šapo.

»Saj rad poješ firtaljo s cvetjem in marmelado iz bezgovih jagod tudi,« je postavljala na žerjavico lonček s cikorijo, na mizo pa doma pečen kruh. »Tako je, meine liebe Frau,« jo je, poln nostalgije po habsburških časih, skušal spraviti v dobro voljo. A ona ni nasedla in si ni dala miru. Potem ko mu je postregla, je začela brskati po miznem predalu in izvlekla iz njega knjižico. »Ne ne ne zdaj,« se je ustrašil, »daj, da v miru pojem, potem, potem, če boš hotela.« Seveda bo hotela. Tudi v tem je bila njena moč: ona je znala brati, on pa ne. Tudi sam se je tega zavedal, a ženo je ljubil in pika. Kljub letom, kljub vsemu in dve piki. In tako je tudi tisto jesen, na ognjišču, brbotala bezgova marmelada, v kleti pa vrelo bezgovo vino, ki je bilo zrelo enkrat v novembru in se ga je smelo piti le za šilce, skupaj s piškoti iz cimeta, nageljnovih žbic in muškata oreščka. Ta opravila so jo ohranjala še zdravo in živo, teto, seveda. Tisti njen dragoceni zvezek z recepti se ni ohranil, že takrat je razpadal in ga je bilo treba lepiti z lepilom iz vode in moke. A pota teh čudovitih del človeškega snovanja, se pravi zvezkov in knjig, so skrivnostna, čudežna, včasih neverjetna. Že v začetku prejšnjega stoletja so ljubitelji zelišč tiskali dela, ki so ohranjala prastaro védenje o teh nikoli povsem raziskanih bitjih, rastlinah, ki spremljajo skozi življenje vse človeške rodove na vseh koncih našega planeta od stvarjenja do danes. Nič znanstvene fantastike ne bo v tem, če bomo dopuščali možnost, da se tudi kje v vesolju rojevajo fantastične rastline. Če je razum dovolj gibek, z veliko lahkoto dojamemo, da rojevanje ne pozna meja, da nič ne nastane slučajno in samo po sebi. Samo se ne more ustvariti nič, nič in še enkrat nič in toliko povečevani »veliki kozmični big bang«, do katerega je prav gotovo prišlo, ni bilo nič drugega kot odmev, ko je Eloim, stvarnik, gospod in režiser vsega, potem ko je bilo vse pripravljeno, z ljubečim nasmehom in

navdušenjem tlesknil z vsemogočnimi dlanmi in rekel: »Bodi! Pa začnimo!« In se je začelo. Trojica je igranje ustvarjala in vse je teklo kot po olju in Ljubezen je neslišno plavala nad vodo!« »Bodi luč!« je dvignil kazalec. In bila je luč. O, ko bi človek ob nenadnem mrku elektrike mogel reči ti dve besedici, samo dve in bi nastala svetloba! Poskusimo! Celo noč bomo lahko vpili: »Bodi luč, bodi luč!« Nič se ne bo prižgalo. Imel pa je, Stvarnik, načrt, o katerem imamo zelo medel pojem, ki ga moramo nenehno dopolnjevati. Za vse, kar je ustvaril, je uporabil le tri, očem navadnega zemljana nedosegljive elemente, in tri vrste energije. Oh, tri! Saj ni mogoče! Je. Trije elementi in tri vrste energije: iz te ustvarjalne zasnove izhaja vse, kar je Gospod ustvaril. Vse. Tudi vse rastline na zemlji in tiste v vesolju, če že so, vse, tudi naš zdravilni bezeg. Moža in ženo jih je ustvaril, kakor vse drugo. Sambucus moški in Sambucus ženska. Če ne ni sadu, ni jagod, ne takih in ne drugačnih. Izvedenec za odkrivanje nuklearnih skrivnosti, tistih že razkritih in tistih, ki so še skrite, gospod Antonino Zichichi, ki se z zadevo ukvarja, odkar je zrastle, nam stvar zelo lepo opiše in blagor njemu, ki vse to tudi razume. V teh prvinah on vidi tri opeke stvarstva in tako jih tudi poimenuje: tri opeke. Fascinantno. Ta kozmična prisotnost trojke, ki je kljub »trojnosti« enota, vodi v osrečujoče in vznemirljive asociacije. Ker! Znanstvenik in mistik sta si gotovo dvojčka. Oba živita potopljena v isti misterij, a prvega vodi železna volja po vrtnanju in odkrivanju stvarstva, njegovih otipljivih resnic, drugi se znajde v njem, ker je v trenutku navdiha prisluhnil nekemu neustavljivemu, komaj slišnemu šelestenju in se mu, ne da bi hotel, ne da bi ga iskal, ves predal. Prvi vidi le to, kar je vidno, pa čeravno s pomočjo fantastičnih instrumentov, drugi vidi, kar je človeškim očem skrito. Tako, preprosto, z notranjimi, samo redkim danimi očmi. Sveti Hildegardi iz Bingna so bile dane take oči. Ne da bi se sploh šolala, je bila izredno učena, zelo glasbeno nadarjena, skladala je in pisala pesmi, a ne zaprta v svoji samostanski celici, temveč vpeta v svet, kateremu je pripadala. Zelo je bila spoštovana, veliko je potovala in imela velik vpliv na cerkvene dostojanstvenike in tedanjo družbo. Vidnja, ki jih je bila deležna, so ji razodela obstoj troednosti, trojnost bivanja v enici. To se je dogajalo pred osemsto leti. Hildegarda je vsa leta življenja, poleg teologije, preučevala zdravilne rastline in je tiste najljubše opisala in popisala. Rastline ona deli v tople, mlačne in hladne, suhe in vlažne: bolezen je ali prevelika »suhota« (dehidracija) ali pa prevelika

»toplota« (vnetje). V tem je, kar se da v sozvočju z današnjimi dognanji. Rastline deli med tiste, ki grejejo, in tiste, ki hladijo. Bezeg, vendar ona obravnava samo divji bezeg, ta je mrzel in vlažen. Po osemsto letih je gospa Ellen Breindl, zdravnica in naturopat, odkrila Hildegardine zapise, jih tri desetletja znanstveno preučevala in leta 1983 izdala knjigo, s katero je žela velik uspeh po celem svetu. A jaz sem Hildegardo iskala iz povsem drugačnih, recimo sladkosnednih nagibov. Tetini keksi mi niso dali miru, odkar sem v prestižni mestni trgovini zelišč dobila v dar kekse svete Hildegarde, na vrečki pa naštete sestavine: bile so natanko tiste iz izgubljene pratetine knjižice. »Hildegarda, Hildegarda! Tu, tukaj nekje bi morala biti,« sem si dopovedavala: bilo je zelo pozno, večer pa hladen, mrk, deževen. »Pogledam pa drugič,« sem se spuščala navzdol od police do police, ko mi je z vso silo priletela z visokega in me s svojim kot kost trdim koncem zadela v palec desne noge. »Aaah! Pa zakaj tako?« sem bila zaprepaščena in ob hudi bolečini zaman skušala doseči prizadeti prst. Ona, na platnici, pa je zgovorno gledala drugam in z desnico kazala v nebo. Kaj pa je en prst v primeri z vesoljem! Kaj v primerjavi s troedinim principom, ki vse to vodi naokoli, po elipsi v prostoru, ki nima konca! Povsem sem se strinjala. Kaj pa je en prst, sem pričela listati po pozabljeni knjigi, a toliko željenega recepta nisem našla, vendar sem med prelistavanjem Hildegardinega seznama zdravilnih rastlin izluščila njegovo bistvo: cimet, nageljnovc žbice in muškadni orešček in s presečenjem odkrila, da je »neumni srednji vek« zelo dobro poznal zelišča, ki jih vsevedna Evropa danes spet odkriva in uporabljala, na primer toliko opevano kurkumo, ki jo je svetnica že takrat priporočala in cenila. Spominjam pa se, da so tisti naši nekdanji keksi, poleg teh prvin, vsebovali tudi drobne, kot oniks črne rozinice iz Korinta.

En sam keks torej vsebuje natanko to, kar človek potrebuje za odlično počutje. Dobro počutje pa je že velika sreča. Vsak naturopat nam bo potrdil, da navedene začimbe vplivajo na vsa naša čutila. Tudi kdor se na znanstveni ravni ukvarja z učinki rastlin na človeka, dokazuje, da so na primer vsi temno obarvani sadeži izredno zdravilni. Mar ni prateta za vsako ceno hotela imeti vino iz bezgovih jagod in črne rozine v keksih za vse tiste dolge jesenske in zimske večere, ko gloda v kolenih, ko vlečeš na uho, ali se je morje vznemirilo, ali je stari bezeg spregovoril ali molči. Molči, molči, le malokdaj spregovori. Ko ima še liste, mehko šelesti, a ko jih sleče, umolkne in spi. A le navidez. Tako kot Hildegarda izteguje proti nebu svoje veje, v njegovih pazduhah pa gnezdiijo sinice. Tudi on ima oči in ne samo. Ima tudi ušesa, včasih prav nevidna, včasih pa taka, velika, da jim je celo uradna farmakologija priznala obstoj in njih zdravilno moč ter jih poimenovala nič manj kot »auricula Judae,« se pravi Judeževa ušesa, ki niso nič drugega kot goba, parasitsko vraščena v njegovo telo. Od bezgovih zdravilnih učinkov se ni prav nič izgubilo: nasprotno. Farmaceutski velikani se za bezeg zelo zelo zanimajo. Njegove temne jagode, ob času zorenja, v velikih količinah izginjajo v njih la-

boratorije in potem v kapsule in tabletko. Njegovo ime pa je tam tako zelo drobno natisnjeno, da je skoraj nevidno in ga zato nihče ne prebere. »Bezeg? Kaj pa je to?« je eleganten gospod ob nakupu kapsul gledal zeliščarja, ki mu jih je priporočal proti jesenskemu trganju, pomanjkljivemu krvnemu obtoku, proti ponavljajočemu se prehladu in slabemu vidu. »Ooo, to pa je Sambucus nigra. To so tisti črni grozdki, veste,« je iskal, kako bi mu razložil. Stari gospod ni imel pojma, kaj bi to bilo. »A ga vi poznate?« me je simpatični gospod nagovoril, verjetno zato, ker je bila trgovina še prazna. »Poznam, imam ga na vrtu.«

»Na vrtu! Ni mogoče!« »Je, če rečem.« »In je vaš?« »Tako, je in ni.« »Pa kako to mislite?« »Tako. Nobe-no drevo ni prav naše, naše. Vsako drevo je samo svoje, mi si le umišljamo, da nam pripada. Jaz sem ga našla tam, kjer je, in tam bo ostal, ko bom odšla.« Nekaj se je premaknilo v gospodu, nasmehnil se mi je: »Moti me, veste, da ga nikoli nisem videl,« je gledal zdaj mene, zdaj v daljavo. »A v moji zavesti le obstaja. Obstaja. Zgodi se včasih, da imate nekaj v glavi, ven pa noče priti.« »Poznam to, to vsi poznamo.« »Naj zinem ali ne?« sem gruntala njega in sebe. »Zini, zini,« me je spodbudilo, ne vem, kaj. In sem zinila. Gospoda sem povabila na pobiranje cvetja, enkrat spomladi, ko bo čas za to. Saj mu bomo pomagali. Povsem se je izpremenil. »Čakajte. Vidim. So to drobni drobni cvetki, zbrani v socvetje?« »Tako, da.« »Vonj pa ni ne vem, kaj.« Takoj se je spomnil, da je stara mama pripravljala iz njih liker. Takrat je bil zelo v navadi. V trenutku je našel spomin in košček sebe. Spomladi je gospod zares prišel, nabral vrečko cvetja in previdno potipal, ali mi jeseni pobiramo jagode ali ne. Nisem mogla zadržati smeha in se zanimala, ali bi jih morda on, ker jih jaz ne bi. Bi, za čaj iz posušenih jagod, ker so tako daleč od onesnaženja in čiste. Vse je ciklično. Se vrača. Zdaj je trenutek bezgovega soka. A nabiranje jagod je zamudno in nohti in prsti se nam grdo obarvajo, prav črno. Zato nam ga pa v bio trgovinah in lekarnah ponujajo v ličnih stekleničkah: nič si ni treba mazati rok, nič prekuhavati, prekuhavati, da, saj so surove bezgove jagode človeku zelo škodljive!

V tisti tetini poglodani knjižici je stran o bezgu krasilo miniaturno bezgovo drevo, pred katerim je stal človek s klobukom v roki in se mu do tal klanjal in zahvaljeval za zdravilne lastnosti, ki nam jih leto za letom podarja, ker je vse, kar ima, zdravilno, od korenin in lubja, pa do lesa in poganjkov, cvetja in jagod! Od nog do glave.

Za vse na svetu bi ne zamenjala črnih bezgovih koraldic s praškom stisnjemim v plastični ovoji. Saj ni da bi bezgova marmelada bila za naš okus kaj posebnega, posebna je nje zdravila moč. Je bolj naravna, in ne leži v tableti mesece in leta.

A če pripravimo črno bezgovo torto, okrašeno v sredi z veliko belo vrtnico iz smetane, seveda, ali varianto s kupo sladoleda, klobuk dol, prav zares. Lahko se tudi poigramo z odtenki barv: bela smetana in črne jagode (v resnici niso prav črne), nam bodo dale redke odtenke posebno lepe vijolične barve.

Kako je že povedal simpatični gospod iz lekarne?

»Vselej, ko bo pomlad spet klicala v življenje stare in mlajše bezge, poiščem njih zadnja skrivališča, kjer nas lahko dosežejo vibracije zemlje in voda podzemlja, kjer nas bo objelo sevanje rojevajočih krošenj, in razblinilo vse, kar nas tesni. Veliko bezgovega cvetja bo tam tedaj, za čaje, liker in sirup za jesenske dni. Tam zopet najdemo sami sebe.«

Hvala ti, Sambucus nigra, hvala ti za vse darove! Ti skrbiš za zdravo pamet, ti skrbiš za našo kri, ti podarjaš trden spanec, živ spomin in svetle oči.

Vladimir Kos

Ljubezen in pesem in sreča brez mej

*Oj, harfa pod prsti srcá trubadurja –
sva kdaj si zapela o grdih stvareh?
In tudi takrat ne, ko naju je burja
nekoč presenetila prav na čereh ...*

*O, harfa, za viljo povabiva morje:
božični večer je, a morje drhti;
kot da ga ne mika več temno obzorje –
morda ga krvavi polmesec boli ...*

*O, harfa, zapojva mu tisto o jaslih:
v njih Dete Marijino Božji je Sin;
o hribu, kjer reveži čredo so pasli
in Angeli so jim zapeli z višin.*

*Za vse so dokazi – in bova molčala?
O, morje zapleši kot zmeraj doslej!
Za temnim obzorjem nas čaka obala:
ljubezen in pesem in sreča brez mej!*

*Za vse so dokazi – in bova molčala?
Zapojva še song Mami Brezmadežni!
Čuj! Cerkvica Betlehem zdaj bo postala:
od živega srečanja zvonko ihti.*

Tomaž Simčič

Moj spomin na prof. Gojmirja Demšarja

Trst, 28. oktobra 2015,

govoril ob priliki podelitve nagrade v njegov spomin

S spominom se pogosto zaustavljam pri liku prof. Gojmirja Demšarja. Zdaj sem namreč že v letih, ko o svojem življenju razmišljam skoraj bolj v preteklem kot v prihodnjem času. Pri tem – tako kot marsikdo drug – rad ugibam, kako bi bilo, če te ali one okoliščine ne bi bilo, če bi bil v življenju srečal tega namesto onega itd. Tudi o prof. Demšarju včasih razmišljam v tem ključu. Kajti to, da sem postal njegov gojenec in da sem ga imel potem možnost поблиže spoznati, je bilo posledica usodne okoliščine, in sicer tragične prometne nesreče, ki je nekega majskega dne leta 1976 terjala smrt dveh odličnih zamejskih glasbenikov, eden od katerih je bil moj dotedanji profesor klavirja Erminij Ambrozet, druga pa njegova učenka Jožica Lasič.

Ne vem, kaj bi bilo, če do te usodne nesreče ne bi prišlo. Bog ve, morda bi me bil prof. Ambrozet s svojim močnim in ne ravno spravlјivim značajem nekako »prisilil«, da bi krenil na pot poklicnega

glasbenika. Ampak ko tako razmišljam, ugibam, ali bi bila to res moja izbira, izbira iz globokega osebnega prepričanja, ali pa bi bila to le želja, da ne bi razočaral svojega vehementnega mentorja.

A to so zgolj ugibanja. Dejstvo pa je, da se s prof. Gojmirjem Demšarjem, s katerim sem potem – tako kot tudi mnogi drugi Ambrozetovi učenci – nadaljeval študij klavirja do diplome, dileme v tem smislu niso več postavljale. Če je namreč po eni strani zmanjkala tista silna spodbujevalna energija, ki nas je do tedaj v doseganje ciljev nekako »prisilila«, je s prof. Demšarjem nastopil odnos, ki se je navdihoval pri vrednoti, ki je bila v pedagoškem in moralnem smislu najbrž še višja. Ta vrednota je bilo neizmerno spoštovanje učenčeve svobode in samostojnosti, zupanje njegovi osebni odgovornosti. In to je najvišja stopnja, do katere se lahko povzpne odnos učitelj-učenec. Zakaj pravim, da je ta stopnja najvišja? Zato ker v tem odnosu pedagog ne išče sebe, ne išče svoje slave, svoje potrditve, ampak mu je mar samo in izključno za dobro učenca.

Da, v tem spoštovanju gojenca kot svobodnega, samostojnega in odgovornega osebk, je bila odlika prof. Gojmirja Demšarja. Takega sem si zapomnil in takega bom ohranil v svojem spominu. In prav zato, ker so bile njegove spodbude neločljivo povezane s spoštovanjem učenčeve svobode, sem si toliko bolj zapomnil njegove besede. Ko je namreč razumel, da se nameravam v življenju poklicno posvetiti drugim področjem, in ne glasbi, me ni nadrl, ni zameril, ni kazal, da bi bil razočaran. Nasprotno, veselil se je svobodne izbire. Izrekel pa je besede, ki jih takrat nisem do kraja razumel, sem si jih pa dobro zapomnil. Takole nekako je dejal: »V življenju boš najbrž počel veliko stvari, vedi pa, da se boš vedno vračal h glasbi. To, kar ti bo ostalo, bo namreč glasba.« In res je bilo in je še vedno tako in zato se vsakokrat, ko se vrnem h glasbi, pa naj bo to za klavirjem, za orgelskim manualom ali pa tudi s peresom, hvaležno spominjam prof. Demšarja, njegove gosposkosti, njegove obzirnosti, njegove osebne skromnosti.

Prej sem omenil prof. Ambrozeta. O njem je znano, da je imel precej nabrušen jezik. Bil je kritičen malodane do vseh in vsega. Ni bil prizanesljiv ne do oblasti ne do nadrejenih. O prof. Gojmirju Demšarju pa je vedno govoril s spoštovanjem in obzirnostjo. In če je tako govoril Ambrozeta, pomeni, da so bili za to tehtni razlogi. In res, v osebnosti prof. Demšarja

je bilo nekaj, kar je vzbujalo vnaprejšnje spoštovanje. Mislim, da je bil to nek poseben notranji mir, neka gotovost, to, kar z drugimi besedami imenujemo tudi moralna avtoriteta. Takih moralnih avtoritet potrebujemo tudi mi danes. Ampak priznajmo, takih, kakršen je bil prof. Demšar, ni prav veliko.

PODELITEV NAGRADE »GOJMIR DEMŠAR«

Ob stoletnici rojstva dr. Gojmirja Demšarja, dolgoletnega ravnatelja Glasbene Matice, se je njegova družina, v sodelovanju z Glasbeno Matico iz Trsta, odločila za podelitev nagrade, ki nosi po njem ime. Podelitev je bila 28. oktobra 2015 v Gallusovi dvorani v prostorih Glasbene matice v Trstu. Nagrado je prejel perspektivni pianist Max Zuliani, učenec prof. Tamare Ražem.

Z leve: Bogdan Kralj, Maja Demšar, Max Zuliani in Milena Padovan.

OB STOLETNICI ROJSTVA DR. GOJMIRJA DEMŠARJA

(...) *Gojmir Demšar, glasbeni pedagog in koncertist, se je rodil 21. oktobra 1915 v Mokronogu na Dolenjskem, kjer je dovršil osnovno šolo. Po končani gimnaziji v Ljubljani je leta 1940 doštudiral pravo na ljubljanski Univerzi. Glasbo je študiral na Glasbeni matici Ljubljana in na državnem konservatoriju v Ljubljani ter leta 1950 diplomiral iz klavirja na tržaškem konservatoriju »G. Tartini«. Služboval je na okrajnem sodišču v Ljubljani v letih 1941–42, nato na šoli GM v Ljubljani v letih 1943–45. Po vojni je prišel v Trst in bil vodja slovenskih oddaj na Radiu Trst A (1946) in vodja glasbenega oddelka (1945–49). Ko je odšel v Koper za vodjo glasbenega oddelka na Radiu (1949–1951), je bil istočasno ravnatelj na GM v Trstu in sicer od leta 1949 do leta 1976. Tu je poučeval klavir (nekatero učence je popeljal do diplome) in glasbeno zgodovino ter organiziral koncertne prireditve. Razširil je mrežo GM z odprtjem številnih podružnic po vseh večjih vaseh. Leta 1971 je uvedel abonmajsko koncertno sezono in dvignil slovensko glasbeno življenje na Tržaškem na sodobno raven. Imel je nad 70 samostojnih koncertov, nad 30 klavirskih spremljav na radiu Trst A, Koper in drugod ter okrog 40 nastopov na koncertnih prireditvah GM. S pregledi o glasbeni dejavnosti na Tržaškem in s kritikami je sodeloval v periodičnem in revialnem tisku. Urejal je poročila o šolskem in poslovnem delu od leta 1951–52 do 1975–76. Uredil je zbornika GM v Trstu – 60-letnica ustanovitve (Trst 1969) in 90 let GM (Trst 1999) in vanje napisal zgodovinski pregled glasbene šole in ustanove. Umrli je v Trstu 29. junija 2012 (...)*

(iz posega ravnatelja GM prof. Bogdana Kralja na podelitvi nagrade »Gojmirja Demšarja« 28. oktobra 2015)

Mojca Polona Vaupotič

Bogastvo fontan in vodnjakov na slovenskih tleh

Voda ima nedvomno svojo zgodovino, imajo pa jo tudi tisti deli umetniškega okrasja, kjer se voda, ki daje svoje življenje nam in vsemu, kar nas obdaja, teče in poigrava. Voda ima prav tako simbolne pomene v filozofiji, mitologiji, literaturi in v umetnosti. Grška filozofija se začne s Talesovo mislijo, da je »prapočelo« sveta voda, ki se nenehno spreminja, obenem pa ostaja ista v vseh svojih stanjih. Voda pogosto povezuje poganske mite s krščanstvom. V slovenski literaturi je voda simbolno prisotna tudi v Prešernovem *Krstu pri Savici*, v našem impresionizmu pa na Jakopičevih slikah Save. Francoski filozof Gaston Bachelard je našel mnoge simbolne pomene vode v sanjah ter v pesniški domišljiji.

Zaradi svojih številnih okrasnih oblik so vodnjaki že od antike dalje zelo priljubljen del umetnosti stavbarstva. Rimljani so gradili obsežne komplekse nimfam (gr. *nýmpe* »nevesta«) posvečenih nimfejev za vode,

»Šterna« v Štanjelu.

ki so vanje pritekale po akveduktih, iz različnih izvirov in črpališč. In tako je mesto Rim že od tistih, antičnih časov dalje svetovno znano mesto po svojih nebeško lepih in številnih vodnjakih. K temu, da je voda tam doma, pa prispevajo svojo doto tudi ostanki term, od katerih je danes ostal le tu in tam še kakšen spomin.

V atrijih (notranjih dvoriščih) poznejših krščanskih bazilik in v križnih hodnikih so pogosto stali tako imenovani *skledasti vodnjaki*, zaradi svojega širšega zgornjega dela. Voda je v kasnejših gotskih, *stebrastih vodnjakih* tekla iz stranic stebrov, bogato okrašenih s figurami in strešicami, v okrogel ali oglat bazen. Taki vodnjaki so kot »lepi vodnjaki« stali na trgih, tistih tako znanih, čarobno ljubkih, v srednjeveških mestih, do katerih so se stekale vse mestne ulice. Renesansa je v Nemčiji ostala pri *stebrastih vodnjakih*, v romanskih deželah pa je raje oblikovala klasične *skledaste vodnjake*. Baročni vodnjaki so pogosto uporabljali like iz antične morske mitologije: Pozejdona, tritone, morske konjičke ... Prav po tem načinu dekoracije je zelo znana rimska *Fontana di Trevi*.

Tudi v Sloveniji imamo nekaj vodnjakov, ki so sijajni. Še posebej v kraškem svetu, kjer je bila voda zaradi »drugačnega« podnebja vedno izredna vrednota. Tam so imeli skupne vaške »šterne« (*vodnjake*) z vodo za ljudi in vaške kali (*plitvejše kotanje z vodo*) za napajanje živine. Malo je bilo domačij, ki so nekoč premogle svoj lastni vodnjak, svoje »zláto« središče domačije. Odnos do vodnjaka in vode v njem je bil resnično kulturnen, kar so marsikje izražali s presenetljivimi kamnoseškimi

Neptunov vodnjak v Polhovem Gradcu.

in arhitekturnimi stvaritvami. To nam kažejo številni, predvsem kamniti vodnjaki, še posebej znan pa je tisti v Štanjelu. Vodnjak stoji pred staro kraško romansko hišo, z značilnimi kamnitimi žlebovi in s kamnito streho. Sestavljen je iz šestih kosov, postavljenih na profiliran podest. Šapa (*kamniti obod kraškega vodnjaka*) je hruškasto zaobljena, spodaj in zgoraj pa profilirana. Vodnjak se napaja z **meteorno vodo** iz streh sosednjih hiš. Vsi ostali starejši ohranjeni vodnjaki na tem območju so dragocena naravna in kulturna dediščina, hkrati pa predstavljajo alternativni vodni vir.

Prav tako ne moremo mimo slovenskega bisera, to je *Neptunov vodnjak*, ki stoji na dvorišču graščine v Polhovem Gradcu in je nastal v 17. stoletju. Čeprav ni ne najstarejši in ne najrazkošnejši, je pa vsekakor na našem ozemlju edinstven po obliki: sestavlja ga vkopan pravokoten bazen z osrednjo ter s štirimi vogalnimi figurami mitoloških božanstev; Neptun na sredini je obkrožen s štirimi vodnimi nimfami. Vodnjak je prav zaradi te svoje posebne oblike velikokrat pritegnil pozornost mnogih piscev.

Posebej veličasten je *Robbov vodnjak* ali *Vodnjak treh kranjskih rek*, ki stoji na Mestnem trgu v Ljubljani. Leta 1743 je namreč italijanski kipar Francesco Robba

Robbov vodnjak.

sklenil pogodbo za postavitve reprezentativnega vodnjaka pred novo zgrajeno mestno hišo. Gre za enega najpomembnejših baročnih spomenikov iz carrarskega marmorja v Ljubljani ter v Sloveniji nasploh. Je tudi eden najprepoznavnejših ljubljanskih mestnih simbolov. V bazen vodnjaka se izteka voda iz vrčev, ki jih držijo v rokah tri moške figure. Te bele marmornate figure so šele nekaj let po postavitvi vodnjaka identificirali kot rečne bogove Save, Krke in Ljubljanice.

V Kopru, na Prešernovem trgu stoji vodnjak *Da Ponte* iz 17. stoletja, njegovo podobo pa krasi kamnit tridelni balustradni most. Je hkrati spomin na mestnega mecena in na njegov priimek. Pod velikim mostom vodnjaka je kamnit bazen ter osmerokotno vodno korito, ki ga poudarjajo štiri piramide s krogli. Voda curlja v korito skozi dva para z maskami okrašenih ustnikov. Na njihovem vrhu stojijo kamnite košare, storži in krogle, ob straneh pa so grbi premožnih donatorjev, ki so plačevali gradnjo vodnjaka. Viseča veriga je med okrašenimi kamni pritrjena tako, da živina nekoč ni mogla do korita. Domačini pa so k vodnjaku hodili zajemat studenčnico vse do 19. stoletja.

Vodnjak Da Ponte v Kopru.

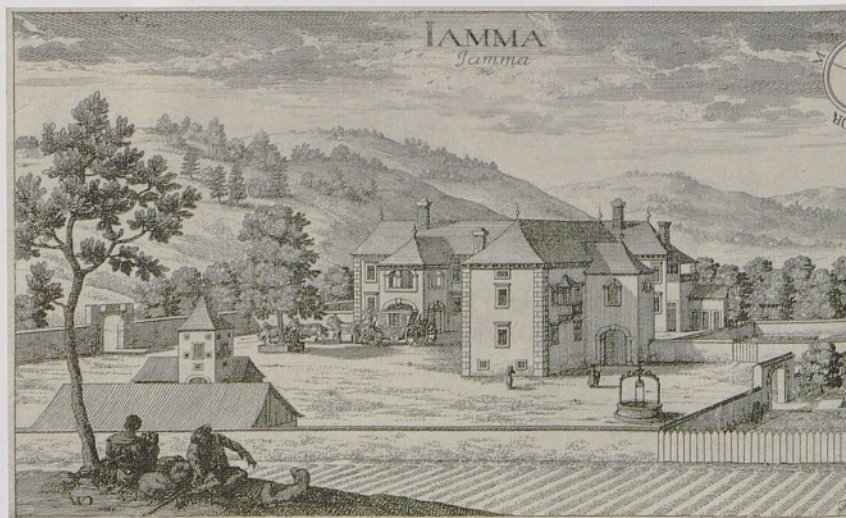

V nasprotju z ostalo Evropo, kjer so v 17. stoletju vodnjaki doživljali razcvet, so ob slovenskih dvorcih prej izjema kot pravilo. O tistih redkih največ izvemo iz sočasnih Valvasorjevih in Vischerjevih topografij. Skupaj sta v štirih knjigah pokrila praktično celotno slovensko ozemlje, tako da lahko na podlagi številnih upodobitev dokaj natančno sklepamo o številu in izgledu vodnjakov. Večinoma gre za preproste izvlečne ali pretočne vodnjake, namenjene oskrbi z vodo. Le premožnejši lastniki so si lahko privoščili razkošnejše kompozicije, prave fontane. Največ okrasnih vodnjakov je tako bilo na Koroškem, na Kranjskem in na Štajerskem.

V Valvasorjevi *Topografiji Kranjske* lahko zasledimo še štiri okrasne vodnjake – tri preprostejše fontane (eno v parku dvorca Goričane, drugo v parku pri dvorcu Begunje in tretjo na dvorišču istega dvorca) ter eno figuralno – *Neptunov vodnjak* v Polhovem Gradcu. Deset let kasneje najdemo v *Slavi Vojvodine Kranjske* še dva dodatna figuralna vodnjaka – enega na dvorišču dvorca Bokalce (*»mož, ki toči vodo«*) ter enega pred Rotovžem v Ljubljani (*Khumersteinerjev Neptunov vodnjak*). Okrasna fontana, »visoka« tri skodele, je stala tudi v Auerspergovih vrtovih na Gradišču. Vidimo jo lahko na Valvasorjevi nedokončani perspektivni veduti Ljubljane iz leta 1665/66. Njeni posamezni deli pa danes sestavljajo vodnjak na Novem trgu in vodnjak na Krekovem trgu. V Ljubljani je stal še en figuralni vodnjak, ki ni upodobljen na nobeni sočasni veduti, se je pa, vsaj v postmodernistični »rekonstrukciji«, ohranil do danes – *Herkulov vodnjak* pred Stiškim dvorcem. Simbolna vrednost *Neptunovega vodnjaka* na Mestnem trgu je povezana z mitom o Argonavtih in ustanovitvi Emone, ki je bil med ljubljanskimi izobraženci zelo

popularen od ok. leta 1500 naprej. Jazona in tovariše naj bi namreč na koncu njihove poti proti Zahodu sprejel prav Neptun – bog morij.

Vodnjak je simbol življenja. Najdemo ga povsod tam, kjer je človek. Po zapisih Dušice Kunaver, raziskovalke našega ljudskega izročila, so vodi nekoč ob praznovanju novega leta darovali potico, kruh in jabolka. Krasili so vodnjake in izvire z željo, da bi bilo vode čez leto dovolj in da bi ostala »čista«. Ne da bi poznali staro Plinijevo tezo, da so vode takšne, kakršna je zemlja, po kateri tečejo, so kot dobri gospodarji skrbno bdeli nad vodnjaki in izviri ter njihovo okolico. V preteklosti so bili vodnjaki in izviri pogosto zaviti v tančico skrivnosti, človeku so pomenili nekaj posebnega, včasih tudi nekaj nadnaravnega. Ljudje so mnoge vodnjake in izvire prepoznali kot blagodejne, celo zdravilne. Mnogo izvirov po Sloveniji je posebej ograjenih, marsikje je sezidana zahvalna kapelica za dar vode, kar precej izvirov pa nosi ime *»Žegnan studenec«*. Lahko bi govorili o obdobju spoštljivega kulturnega odnosa do vode; odnosa, ki ga je pesnik Ciril Zlobec v pesmi *Vodnjak* izrazil z izredno sporočilnim verzom: *»Stal je sred dvorišča, kot zlat rudnik«*.

Vodnjak ob dvorcu Jama, bakror. iz Valvasorjeve Topografije.

Boris Golec

Zemljepisna imena na Tržaškem v zgodnjih slovenskih besedilih

Prve omembe Trsta, Krasa, Doline, Devina, Gropade in Kokoši ali Tustega vrha

Glede na to, kako malo se je do 19. stoletja pisalo v slovenščini, se tudi zemljepisna imena današnje Tržaške pokrajine pojavijo v slovenskih besedilih pozno. Toponimi so v izvorni slovenski ali rahlo modificirani obliki pogosteje zapisani v tujejezičnih – latinških, italijanskih in tudi nemških virih. Naša obravnava se omejuje na besedila, v katerih tovrstna imena ne nastopajo izolirano, temveč v slovenskem sobesedilu.¹

Od zemljepisnih imen, ki pokrivajo tudi tržaški prostor, se v takem kontekstu najbolj zgodaj pojavi **Kras**, in sicer v drugi polovici 16. stoletja, sočasno s pomembnejšimi pokrajinskimi imeni slovenskega prostora, kot so Kranjska, Kranjci, Korotan, Korošci in druga. Njihove prve omembe najdemo praviloma v protestantskih tiskih, kar velja tudi za Kraševce in pridevnik kraški, ne pa za Kras. To pokrajinsko ime je namreč prvič izpričano v enem najzgodnejših slovenskih uradovnih dokumentov, v najstarejšem ohranjenem razglasu, nastalem 17. oktobra 1570 v Ljubljani. »Zapovedni list«, kot ga imenuje njegov neznani avtor, po rodu Hrvat čakavec, je prevod nemškega izvornika razglasa kranjskega deželnega upravitelja Hansa Khisla in je ohranjen v treh različicah, v osnutku in dveh čistopisnih originalih. Khisl je posegel po slovenščini, potem ko nemški razglas o novem davku na vino pri ljudeh ni dosegel pravega učinka.

Kras se v besedilu omenja štirikrat, vsakič v mestniški obliki, vendar zapisani neenotno tudi znotraj posameznega dokumenta – osnutka in obeh izvornikov: *na Krafsu*, *na Kraffu*, *na Krafu*, *na krafsu*. Razglas je bil namenjen vsem podložnikom na Kranjskem, zlasti še tistim v vinorodnih krajih: »tejm sugornikom ino podložnikom ali kmetičem, kateri so okolu Metlike, v Istri, na Krasu ino v Vipavi stanuči ino v tejh istih krajih vinograde imajo.« Ker je bil izdan za Kranjsko, se pojmi Kras, Vipava (Vipavska) in Istra nanašajo samo na tiste dele navedenih pokrajin, ki so ležali znotraj kranjskih deželnih meja. Na današnjem Tržaškem je h Krasu spadal

Politično-upravna podoba jugozahodnega dela slovenskega ozemlja med 16. in sredo 18. stoletja (po: Bajt, Vidic (ur.), *Slovenski zgodovinski atlas*, 2011, str. 112).

del Devinskega gospostva s samim Devinom, z Istro je bil mišljen samo kranjski, severovzhodni del polotoka, z Vipavo pa Zgornja Vipavska dolina do meje Kranjske z Goriško na Hublju. Ni naključje, da se vsa tri pokrajinska imena prvič pojavijo v slovenskem besedilu v neposredni povezavi z vinom. Khislov razglas omenja več vrst vina, od katerih je s Krasom povezan teran: »na vsaki tovor terana (*Terrana*) krajcarjev pet ino dvajset«, »na vsaki tovor ali sto fertljev terana (*Terrana*) krajcarjev pet ino dvajset«.

V geografskem smislu je drugače s pojmom **Kraševci** (**Krašovci**), ki ga srečamo prvič petnajst let prej kakor Kras, leta 1555 v Trubarjevem *Matevževem evangeliju*. Ko Trubar utemeljuje, da je evangelij prevedel v »kranjski jezik«, ker ga bodo lahko razumeli tudi prebivalci drugih dežel (*tih drugih dežel ljudi*), prvi na enem mestu

¹ Natančneje v: Boris Golec, Kras, Kraševci in kraška zemljepisna imena v zgodnjih slovenskih besedilih. *Kronika* 63 (2015), št. 3, str. 445–456.

Mi imamo pag tukaj tri ričhi vom pouedati: Na peruu. Kadar ta Slouenski Iefig se poufod glih inu veni vishi ne gouori, drigazhi gouore sdoftimi beffedami Crainci, drigazhi Coroshci, drigazhi Shtaierij inu Dolenci tar Besiaki, drigazhi Krashouci inu Istriani, drigazhi Crouati. Obtur fmo mi letu nashe dellu vta Crainski Iefig hoteli postauiti, sa do
fti

Omemba Kraševcev v Trubarjevem Matevževem evangeliju leta 1555 (Ta evangeli svetiga Matevsha, fol. A2b)

in prvokrat v slovenščini poimenuje prebivalce naših pokrajin ter hkrati tudi prvi zariše tedaj še ohlapen geografski okvir slovenskega jezika: »Mi imamo pak tukaj tri ričhi vom povedati: Na prvu. Kadar ta slovenski jezik se povsod glih inu v eni viži ne govori, drigači govore z dostimi besedami Krajnci, drigači Korošci, drigači Štajerji inu Dolenci tar Bezjaki, drigači Krašovci (*Krashouci*) inu Istrijani, drigači Krovati.« Ker je oče prve slovenske knjige še iz mladih let dobro poznal Trst in njegovo zaledje, je seveda vedel, da živijo Kraševci tudi v mejah Kranjske, in ne le v njeni sosesčini. Izraza Krašovci tako ni uporabil samo za prebivalce Krasa zunaj lastne dežele, ampak v geografskem, nepolitičnem smislu. Pojem je poleg kranjskega Krasa zajel znaten del tedaj še majhne Goriške in tržaško ozemlje.

V drugi polovici 16. stoletja srečamo tudi **pridevnik kraški**, izpričan v registru razlikovalnih besed k Dalmatinski Bibliji iz leta 1584. Gre za tabelarični prikaz besed, ki niso bile razumljive vsem bralcem slovenskega prevoda Svetega pisma, temelječega na kranjskih govorih: »Register nekaterih besed, katere krajnski, koroški, slovenski ali bezjački (= kajkavsko), hervacki, dalmatinski, istrijanski ali kraški (*Crafhki*) se drugači govore«. Razlog, da je »kraške« besede uvrstil v skupen stolpec s hrvaškimi, dalmatinskimi in istrskimi, je bil nedvomno praktične narave: pomanjkanje prostora in premajhno število specifičnih kraških izrazov, da bi se jih splačalo navajati v posebnem stolpcu. Dalmatin je rabil pojem kraški v podobnem pomenu kot Trubar izraz Krašovci, torej v pokrajinskem, nepolitičnem smislu besede, ki se ne ozira na deželne in druge meje.

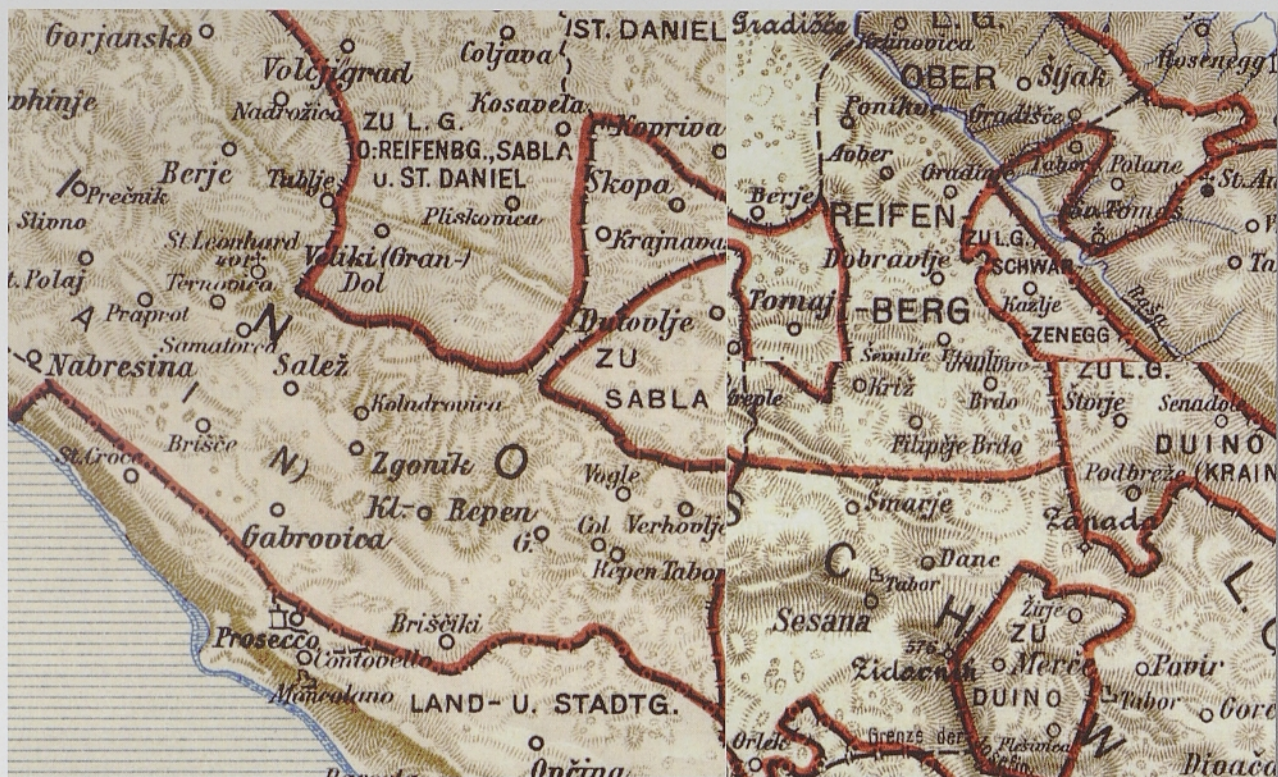
Ne preseneča, da je od toponimov s Tržaškega najbolj zgodaj in največkrat izpričan **Trst**. Leta 1588

ga omenja Matija Trost (Trošt) iz Vipave, študent v Tübingenu, v objavi nekoliko prirejenega slovenskega prevoda nemške nagrobne pridige, nastale dve leti prej ob smrti Primoža Trubarja pod peresom Jakoba Andreaeja. Trst se v Trostovem prevodu prvič pojavi že na samem začetku, pri Trubarjevem rojstvu leta 1508, »kadar je cesar Maksimilijan rajnik, tiga imena ta prvi, zupar Benetke vojskoval inu Trst (*Tèrst*) noter vzel«. Druga Trostova omemba Trsta se nanaša na Trubarjevo mladostno bivanje pri tržaškem škofu Bonomu: »kadar je bil h timu visoku vrednimu inu vučenimu gospudu Petru Bonomu, h timu brumnimu škofu v Trsti (*v Terfti*) prišal«. Trost je v istem besedilu postregel še s prvo znano pridevniško obliko Trsta, in sicer *trski* (*Terski shkof*), ki močno odstopa od sedanje *tržaški* in se zdi nenavadna ob dejstvu, da jo je zapisal rojeni Vipavec. Ustreznica *trski* se je do danes umaknila verjetno mlajši obliki *tržaški*. Na današnjo standardno pridevniško obliko *tržaški* naletimo, kolikor je znano, prvokrat v začetku 18. stoletja. Kot bomo videli v nadaljevanju, je leta 1711 v istem viru dvakrat omenjena *tržaška rihta*, tj. tržaško sodišče oz. ozemlje.

Prav verjetno je, da se Trst ni znašel v slovenski protestantski književnosti 16. stoletja šele pri Trostu (1588), temveč že pri Trubarju dobri dve desetletji prej. Trubar je namreč v *Abecedariju* iz leta 1566 med izbranimi besedami (*Imena*), ki se začenjajo s črko T, navedel: *terft*, in sicer z malo začetnico. Lahko bi šlo tako za občno ime *trst* v pomenu trs ali za lastno ime – Trst; v istem prikazu je namreč z malo začetno črko zapisana cela vrsta lastnih imen, med njimi tudi toponim Ljubljana (*lublana*).

Slovenska besedila, ki so nastala v samem Trstu in so vsebovala slovensko ime mesta in njegovih prebivalcev, so pred 18. stoletjem v celoti omejena na znano korespondenco med dvema plemkinjama, Ester Maksimilijano baronico Coraduzzi iz graščine Koča vas na Notranjskem in njeno v Trst omoženo hčerko Marijo Izabelo, poročeno baronico Marenzi. Od skupno 31 pisem, nastalih od leta 1686 do nekaj let pozneje, je vsa razen treh napisala na Kranjskem živeča mati in jih poslala hčerki v tedaj še razmeroma majhno habsburško pristaniško mesto. Trst je v pismih omenila samo hči, in sicer v dveh po dvakrat: »muj gospud na videjo ta sveta ura, de be v Trst (*vTerst*) peršu«; »iz puteriham vinam nartega bulega, kir se zdaj v Trst (*ú Terst*) proda; »Je peršu ene patent od cesarja tukaj v Trst (*ū Terst*)«; »Tukaj v Trst (*ū Terst*) gredo okule kozice [epidemija koz] jeno otroce zlo mrjó«.

Od drugih toponimov z današnjega Tržaškega in s širšega območja Krasa nasploh je v 17. stoletju v slovenskem besedilu izpričana samo **Dolina**, takrat del Kranjske. Gre za pravila tamkajšnje bratovščine sv. Rešnjega telesa iz leta 1635, ohranjena v osnutku. Dolina je v njih omenjena enkrat samkrat, in sicer v naslovu,

Meje deželjskega sodišča Švarcenek na karti *Historičnega atlasa alpskih dežel (Historischer Atlas der österreichischen Alpenländer. I. Abteilung, 1929, Blt. 34 in 35)*

ki se glasi: »Regola bratovske svetiga Rešniga telesa v cirkvi svetiga Uriha škofa inu spovednika v Dolini (V Zirkuui Stiga Vriha Skofa, inu Spovednika V Dolini) gore postavlene. Kar je pak ta sveta bratovska začeta inu zadobljena, 1635 na 9. dan junija mesca.«

Dolinska bratovščinska pravila so eden od samo dveh znanih slovenskih uradovanih dokumentov, nastalih v 17. stoletju na današnjem Tržaškem. Drugi dokument vsebuje kratko štirivrstično sodno prisego, zapisano v začetku istega stoletja pri gospostvu Devin. Njen začetni del se v istem dokumentu ponovi še v jeziku, ki temelji na kraškem narečju: »Toku mi Boh pamagaj na moj poslenje dan, to je ...«. Sicer pa v tem skopem zapisu ni nobenih toponimov niti antroponimov.

Devin srečamo v slovenskem besedilu prvič leta 1711, in sicer samo v pridevniški obliki skupaj s še dvema

lokacijama, ki sta danes na državni meji oziroma v Tržaški pokrajini. Navaja jih opis meja deželjskega sodišča (rihte) gospostva Švarcenek v Brkinih, ki ga je sestavil njegov lastnik grof Ludvik (Luigi) Petazzi. V tistem delu poteka meja, kjer švarceneško sodišče meji na tržaško oziroma na ozemlje tržaškega komuna in na devinsko deželjsko sodišče, najdemo **Kokoš ali Tusti vrh, Gropado** ter že omenjena pridevnika **tržaški** in **devinski**: » ... Od pila kozinskiga [Kozina] gre [meja] po cejsti skuzi kozinske grunte gor po sredi hriba vrh Polanja [Polanšček] nad Vrpo-le [Vrhpolje], kir konfina soserbska rihta [deželjsko sodišče Socerbr], inu gre blizek studenca Šusic [Sušec] imenuvan inu naprej po robi na ta veliki hrib Monte Kakuš ali Tusti vrh imenuvan (ta Velichi Hrib Monte Cakus alli tusti verch imenuvan), kir začne tržaška rihta (Tersaska Richta). Od Monte Kakuš (Monte Cakus) gre dol na te rezane kamne, postavlene med švarceneško inu tržaško rihto

(Tersasko richto) po glihingi – po starim pa je šlu na Gropado (je schlu na Gropado) – inu pride blizu Orlika [Orlek], kir so tudi postavleni konfini, kir začne dvinska rihta (Duinska richta) inu so postavleni rezani kamni, zlast pa na hrib, imenuvan Trmunc [nekje pri Sežani], do vrh hriba, imenuvan Holc [Tomajski Govec]. Tam kompli divinski konfin (Diinski konfin) in začne konfin med švarceneško inu rifjenberško rihto [deželjsko sodišče Rihemberk] ...«.

Opis švarceneških sodnih meja iz leta 1711 je sploh najbogatejši slovensko pisani vir za kraška zemljepisna imena iz zgodnjega novega veka. Brez tega dragocelega dokumenta, četudi nastalega razmeroma pozno in znanega le iz veliko poznejšega prepisa, bi bilo naše poznavanje imenoslovja širšega območja Krasa močno osiromašeno. Šele od druge polovice 18. stoletja oziroma od 19. stoletja slovenska besedila z domačimi toponimi niso več redkost.

31. KNJIŽNI SEJEM

Od srede, 25. novembra, do nedelje, 29. novembra, je v Cankarjevem domu v Ljubljani potekal 31. slovenski knjižni sejem, ki je bil letos fokusiran na Francijo. Slovesna otvoritev je bila v torek, 24. novembra, zvečer. Osrednji govorec na prireditvi je bil francoski pisatelj Pascal Bruckner. Schwentnerjevo nagrado za pomemben prispevek slovenskemu založništvu in knjigotrštvu so podelili Bediti Mlinar, posebno priznanje Slovenskega knjižnega sejma pa reviji Bukla ob njeni desetletnici.

Na sejmu se je na 84 stojnicah predstavilo 73 založb in 33 malih založnikov. Vsak dan pa so se na sejmu zvrstile številne debate, predstavitve knjig in pisateljev, kulturni dogodki, strokovni pogovori in celo KulinArtfest, kjer se je vse dni sejma kuhalo. V sklopu sejma je letos prvič potekal tudi festivalCicifest, namenjen otrokom do desetega leta starosti. Med knjižnimi stojnicami je gostoval tudi radijski studio tretjega programa Radia Slovenija – programa Ars, ki je oddajal v živo pogovore z besednimi ustvarjalci in založniki. Skupno je sejem ponudil 277 dogodkov.

Levo: predstavitve založbe Mladike, ZTT, Novi Matajur in Goriške Mohorjeve družbe. Desno: Nadia Roncelli, Marij Čuk, Marko Sosič in Karel Bolčina.

MLADIKA NA KNJIŽNEM SEJMU

Tržaška založba Mladika se je tudi letos predstavila na osrednjem slovenskem knjižnem sejmu skupaj z Založništvom tržaškega tiska in Zadrugo Novi Matajur. Svoj bogat knjižni program za leto 2015 s kar petnajstimi novimi naslovi je predstavila na skupni tiskovni konferenci v petek, 27. novembra, katere se je udeležila tudi Goriška Mohorjeva družba.

Istega dne je v prostorih debatne kavarne v prvem preddverju potekalo srečanje z naslovom Izziv ali resignacija. Prostor in slovenska narodna skupnost v Italiji, ki so ga oblikovali sovodenjski župnik Karel Bolčina, pisatelj in pesnik Marij Čuk ter pisatelj in režiser Marko Sosič in ga je povezovala urednica Mladike Nadia Roncelli. Povabljeni gostje so skupaj razmišljali o pojmu prostora, ki ni samo geografski, ampak tudi prostor duha in čustev, in ga postavljali v sodobne literarne, politične in sociološke okvire, predvsem pa ga povezovali s kulturnim in političnim dogajanjem v obmejnem prostoru Tržaške in Goriške, a tudi širšega evropskega prostora in današnjih migracijskih tokov.

Mladinski zbori na letošnji 4. reviji Slovenske prosvete in Zveze cerkvenih pevskih zborov

Dekliški pevski zbor Glasbene šole Koper.

Slovenska prosveta in Zveza cerkvenih pevskih zborov sta letos že četrtič priredila srečanje mladinskih zborov ob pomoči Javne agencije Republike Slovenije za kulturo. Letošnjega srečanja v dvorani Marijinega doma v mestnem središču Trsta so se udeležili štiri mladinske skupine: ena s Koroškega, druga iz Kopra in dve iz Italije. Kot prvi je nastopil Skavtski zbor iz Trsta, sledila je Mladinska skupina Sweethearts iz Dobrole vasi na Koroškem, nato pa še MIVS Bodeče Nežice in na koncu Dekliški pevski zbor Glasbene šole Koper. Prireditve, ki je po štirih izvedbah postala že tradicionalna, pomeni prijetno osvežitev v našem prostoru.

KAVA S KNJIGO

Kave s knjigo v Tržaškem knjižnem središču

V Tržaškem knjižnem središču na Oberdankovem trgu se je v petek, 18. decembra, končala sezona jesenskih kav s knjigo. Gre za uspešno pobudo, ki je pred tem potekala že v Tržaški knjigarni na Ulici svetega Frančiška in je vsako sredo privabila v knjižno središče nezanemarljivo število obiskovalcev. Ob skodelici kave, ki jo je ponudilo kavno podjetje Primo Aroms, so se z moderatorji predstavili besedni ustvarjalci – Jože Horvat, Tanja Tuma, Agata Tomažič, Patricija Dodič idr., – časnikarji, predstavniki združenj in društev ter strokovnjaki z različnih področij. Na zadnji kavi so predstavili tudi otroške zgodbe Bruna Volpija Lisjaka z ilustracijami Chiare Sepin Ribič Sardon in Marka Gavriloskega delo Hupa Cupa z ilustracijami Dunje Jogan.

Ženski pevski zbor Prosek-Kontovel.

Pesem jeseni 2015

V soboto, 28. novembra je bila v občinskem gledališču France Prešeren v Boljuncu jubilejna 50. revija zborov Pesem jeseni, ki jo prireja Zveza cerkvenih pevskih zborov v Trstu. Letos je na reviji nastopilo enajst zborov s Tržaškega. Povezovala je Urška Šinigoj, priložnostno misel pa je podal predsednik Zveze cerkvenih pevskih zborov Marko Tavčar. Štirje zbori – Fantje izpod Grmade, mešani pevski zbor Mačkolje, Sv. Jernej z Opčin in Skala-Slovan iz Gropade – so prejeli posebno priznanje za večletno sodelovanje na reviji. Revijo Pesem jeseni je podprl Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti.

Društvo slovenskih izobražencev ob koncu leta

Matija Ogrin in Teodora Gerzinič (levo); Tomaž Simčič in Dario Frandolič ter dijaki in dijakinje šole Jožefa Štefana (desno).

V ponedeljek, 9. novembra, so v Peterlinovi dvorani na rednem večeru DSI predstavili knjigo spominov pokojnega prof. Alojzija Gerziniča »Od Save do Srebrne reke«, ki je pravkar izšla pri Mladiki v novi zbirki Zapisi iz zdomstva. O knjigi, ki jo je uredil Ivo Jevnikar, je govoril Matija Ogrin, razstavo Gerziničevih del, ki jo je pripravila Knjižnica Dušana Črneteta, pa je predstavila knjižničarka Lučka Kremžar. Predstavitve se je udeležila Gerziničeva hčerka Teodora iz Buenos Airesa.

Naslednji ponedeljek, 16. novembra, so v društvu predstavili romana Kornela Abela »Kras, knjiga o Soči«. O pisatelju in njegovem delu je govoril prof. Dario Frandolič. Knjiga obravnava naše kraje med prvo svetovno vojno. Na večeru so z branjem odlomkov iz romana sodelovali dijaki in dijakinje šole Jožefa Štefana. Večer je vodil prof. Tomaž Simčič.

V ponedeljek, 23. novembra, je bil večer posvečen štiridesetletnici delovanja deželne Slovenske skupnosti. O preteklem delu stranke in o njenih novih nalogah so govorili Rafko Dolhar, Igor Gabrovec, Peter Močnik, Hadrijan Corsi in Silvan Primožič.

Sledilo je srečanje z dr. Karlom Bonuttijem v ponedeljek, 30. novembra. Z avtorjem spominov »Med izbiro in zgodovino«, ki so izšli pri Goriški Mohorjevi družbi, se je pogovarjal Marko Tavčar.

Izredno lepo je bil obiskan večer v ponedeljek, 7. decembra, ko sta mag. Renato Podbersič ml. in Andrej Aplenc predstavila knjigo spominov »Moje življenje« partizana in zapornika na Golem otoku Virgila Gomižela. Pričevanje je zanimivo in napeto in obravnava naše kraje pod fašizmom in med drugo svetovno vojno.

Park Marije Bernetič

Pri Sv. Jakobu v Trstu so 17. decembra poimenovali majhen park po slovenski partizanki Mariji Bernetič. Dogodek je pomemben, ker gre za prvo poimenovanje v Trstu po slovenski ženski osebnosti. Marija Bernetič se je rodila v Trstu leta 1902 in tu umrla leta 1993. Že leta 1919 se je aktivno vključila v protifašistično gibanje, dve leti kasneje je postala članica Komunistične partije Italije, kasneje je bila ujeta in obsojena na 16 let zapora. Po kapitulaciji Italije je leta 1944 odšla v partizane in se od začetka opredelila za stalinizem. Po vojni je Marija Bernetič bila izvoljena v tržaški občinski svet, 1963 pa na listi KPI v italijansko poslansko zbornico in s tem postala prva slovenska poslanka v italijanskem parlamentu v po-vojnem času.

ZA OSEBNO RAST

Društvo Finžgarjev dom prireja letos nov niz predavanj pod skupnim naslovom »Za osebno rast, vzgojo in boljšo družbo«. Gre za vrsto sedmih mesečnih predavanj, na katerih sodelujejo kot predavatelji ugledne osebnosti, psihologi, duhovniki, sociologi in drugi, ki s svojim velikim znanjem in izkušnjami pomagajo premagovati težave današnjega časa in družbe.

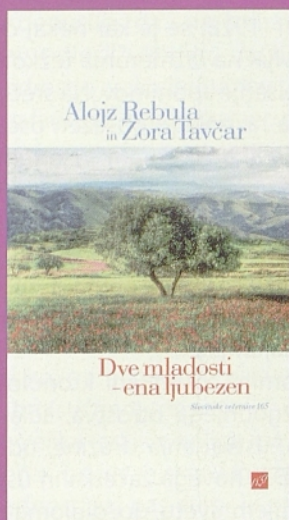
Igor Gabrovec, Silvan Primožič, Rafko Dolhar, Hadrijan Corsi in Peter Močnik (levo); Marko Tavčar in Karel Bonutti (desno).

Renato Podbersič ml., Andrej Aplenc, Bogdan Berdon in Marij Maver (levo); Jonatan Vinkler, Primož Kuret, Luísa Antoni, Edo Škulj in Alenka Veber (desno).

V ponedeljek, 14. decembra, je bil večer posvečen muzikologu Primožu Kuretu ob njegovem okroglem življenjskem jubileju. O jubilanu so govorili glasbeniki Luisa Antoni, Jonatan Vinkler in Edo Škulj.

Zadnji ponedeljek v letu 21. decembra je bil gost večera duhovnik Gašper Rudolf, ki je podal nekaj misli kot uvod v praznovanje Božiča.

Rebula – Tavčar

Pri Mohorjevi družbi v Celju je izšla zbirka kratke proze našega rojaka in sodelavca Alojza Rebu-
le in njegove žene Zore Tavčar pod skupnim naslovom »Dve mladosti – ena ljubezen«. Zbirka prinaša izvirne avtobiograf-
ske opise desetih parcel okoli Šempolaja, na katerih je Rebula v otroških letih pasel domače govedo, in zbirko novel Zore Tavčar, v katerih z ljubeznijo opisuje svojo rodno zeleno Štajersko.

28. Nagrada Dušana Černeta Andreju Kosiču

Priljubljeni goriški slikar, javni delavec in trgovec Andrej Kosič bo za svoje življenjsko delo in bogato ustvarjalnost prejel 28. Nagrado Dušana Černeta. Nagrada je namenjena zamejskim osebnostim ali organizacijam, ki izpričujejo vrednote slovenstva, krščanstva in demokracije. Tako je sklenil odbor, ki pri Knjižnici Dušana Černeta v Trstu zadnja leta skrbi za podeljevanje nagrade, ki ima dolgo tradicijo, saj jo je prvič prejel beneški časopis Dom leta 1976.

Jurij Ravnik

Plezanje po kraškem robu. Plezalni vodnik

Kaj je na Kraškem robu tako zanimivega in lepega, da to ni prva taka ali podobna knjiga. Seveda je tam zanimivo to, da tam živi večje število različnih ptic in raste veliko število različnih vrst cvetlic. Nekatere med njimi so lepe, zanimive, koristne, škodljive, predvsem pa ogrožene, zaradi česar bi jih ljubitelji prvine narave in varnostniki narave radi zaščitili in prepovedali vnos drugačnega udejstvovanja v ta prostor.

Kako se bodo sporazumeli različni prebivalci teh krajev, kjer pa še tretji del občasnega življenja na tem področju močno ogroža prvi dve skupini. To so alpinisti - profesionalci in ljubitelji zanimive narave z velikim številom prepadnih sten, kjer se preskušajo v svojih sposobnostih plezanja, ki so včasih tudi na meji preživetja. Ta svet pa ni samo privlačen zato, ker izziva junake v teh strminah, pač pa je tudi lep za pogled in zanimiv za fotografije.

Kot četrto značilnost tega predela pa naj omenimo še dejstvo, da so se tu srečali trije narodi. Po večstoletnem mešanju danes velja, da so Slovenci prišli do Kraškega roba s severa, Hrvati z juga, Italijani pa iz zahodne smeri. Pregrada - naravna meja jih je ustavila in začrtala približno etnično mejo med sosednjimi narodi. Tudi tu je lepo, kot je v življenju nasploh najlepše prav tedaj, kadar nastopajo večje spremembe; npr. zjutraj in zvečer.

V novem plezalnem vodniku, ki ga je pripravil Jurij Ravnik, je mnogo posebnosti in klasične vsebine. Opisanih je veliko število plezalnih

smeri v vseh treh predelih Kraškega roba. V prvi skupini v okolici Ospa nam predstavi avtor 6 plezališč, v vsakem pa več plezalnih smeri (njihovo število je navedeno v oklepajih): Mišja Peč (194), Osp B&B (172), Osp - Lunja (69), Osp - Velika stena (24), Črni Kal (288) in Risnik (35). Tudi v tretjem delu, severozahodno od Trsta je 6 plezališč: Napoleonica (260), Costiera (67), Sistiana (38), Grotta Katerina (22), Santa Croce (25) in Doberdò (31), v okolici hrvaškega Buzeta pa kar enajst, ki pa so opisana bolj skromno: Istrske toplice (27), Kamena vrata (27), Buzetski kanjon (87), Pandora (32), Raspadalica (34), HC (6), Čiritež (3), Nugla (19), Hum (4), Krkuž (8) in Kompanj (100).

Besedilo v knjigi je tiskano v slovenščini in angleščini. Kratek opis vsake smeri pa je kar v štirih jezikih: nemškem, italijanskem, hrvaškem in francoskem. To zagotavlja uporabo vodnika za vso evropsko alpinistiko.

V knjigi nas motijo izredno majhne črke, ki zaradi njenega manjšega obsega sicer pocenijo knjigo; nismo pa zares gotovi, da je to smiselno. Če

ta vodnik ali priručnik uporabimo šele pred plezanjem pod steno ali med neizogibnim fizičnim naporom, nam droben tisk nikakor ni pogodu. Tudi številne fotografije so povečini manjše in kdaj pa kdaj tudi brez podnapisa. Sicer pa so vse številne plezalne smeri lepo oštevilčene in njihove smeri lepo vrisane v slike.

Ob koncu knjige je le kratek večjezični slovar najpogostejših vzklikov pri napornem plezanju ter nekaj praktičnih nasvetov, za preživetje težkega življenja v stenah. Avtor knjigo zaključí s pogovorom s štiritimi alpinisti, ki so veliko prispevali k afirmaciji teh plezališč v naši bližini; to so Adam Ondra (Češka), Tadej Slabe (Slovenija), Klemen Beča (Italija) in Matej Sova (Slovenija).

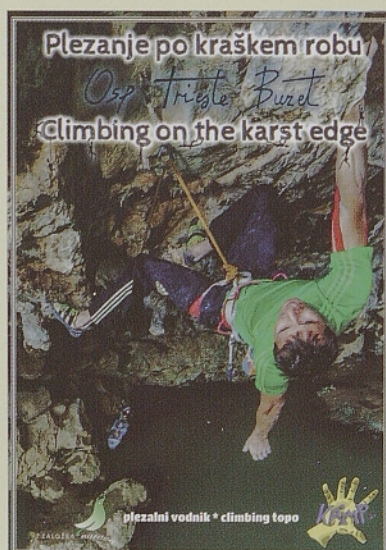
Ciril Velkovrh

Med izbiro in zgodovino

Ob "spominih goriškega Slovenca" Karla Bonuttija

Ugledni univerzitetni profesor ekonomije in diplomat dr. Karl Bonutti (1928) se je kar nekaj časa pripravljaj na razmeroma težko nalogo, pisanje spominov. Na srečo je imel na razpolago obsežen osebni arhiv, veliko fotografij in originalnih dokumentov, kar vse je kar klicalo k pisanju ... »Spomini, razmišljanja, pogledi in stališča v knjigi so moji, oblikovala pa jih je in jim dala življenje nečakinja Kamila Bonutti Hajdinjak.«

Spomini so urejeni kronološko - od zgodnjega otroštva, šolanja, študija, ustvarjanja družine, odhoda v ZDA, novega začetka in uspeha v tujem svetu do diplomatske kariere in na koncu vrnitve domov,

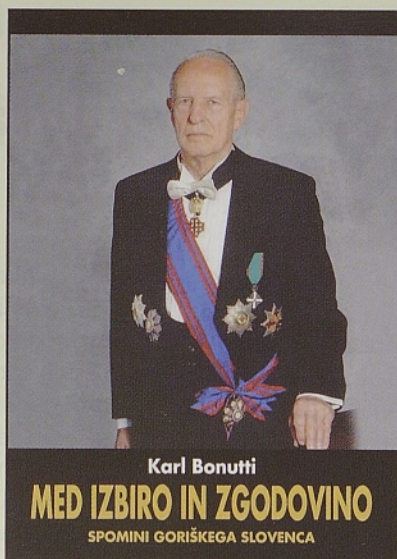

tako da je, kot je zapisal avtor, »krog ... sklenjen«. Lahko bi tudi zapisali, da imamo pred seboj dokaj »tipično« zgodbo povojnega begunca, ki je s svojo voljo, pridnostjo in predanostjo uspel v tujem svetu, a ob tem nikoli ni povsem izgubil stika s svojo izvorno domovino, temveč je vseskozi ohranjal stike s sorodniki, prijatelji in znanci in jih v času osamosvojitve Slovenije še okrepil in poglobil. Zato odločitev, da se po končani diplomatski karieri (upokojitvi - 2002) z ženo spet vrmeta na Goriško, saj so jima bili »ti kraji vedno bolj blizu, da korenine še niso popolnoma presahnile, da sva še vedno zasidrana v tej zemlji«, ni bila tako presenetljiva. Žal pa je to srečno vrnitev domov že kmalu zaznamovala Herminkina bolezen in prezgodnja smrt (2011).

»Zdaj sam ubiram korak po stezah južnega pobočja Kapele (Kostanjevice). Hiša, ki je postala najin dom, se le nekajkrat v letu napolni z veseljem, ki ga s seboj prinesejo otroci / živih je še 5, najstarejši Aleš je žal že pokojen, op. RŠ/, vnuki in pravnuki. Tu se rad srečujem tudi s sorodniki, prijatelji in znanci. Vse to mi poživlja dneve, ki jih sicer napolnjam s spremljanjem dogajanja doma in v svetu, s pisanjem, tudi z delom pri hiši, v vrtu in parku. Pri mojih letih pa ostaja veliko časa tudi za spomine in razmišljanja o prehojeni poti. Sem se na tistih razpotjih, ko mi je zgodovina dopustila, da sam izbiram smer, prav odločil? Mislim, da bi tudi z modrostjo zrelih let ponovil izbrano – zaradi političnih razmer pogosto preusmerjeno – pot, čeprav sem se moral prebiti skozi marsikatero preizkušnjo in čeprav sem trčil ob zidove nasprotovanj, tudi tam, kjer jih ne bi pričakoval.«

Navkljub temu dokaj trpkemu zapisu na koncu knjige je preostali del knjige napisan v bistveno bolj optimističnem tonu.

Velika odlika knjige pa je tudi njena pričevanjska (zgodovinska) vrednost, saj nas avtor iz prve roke seznanja s številnimi podrobnostmi

iz našega zamejskega in izseljenkega prostora. Samo po sebi je razumljivo, da je pretežni del knjige posvečen avtorjevemu skoraj 50-letnemu bivanju v ZDA, v Clevelandu, kjer je, tako kot številni drugi povojni begunci iz Evrope, moral začeti povsem na dnu družbene lestvice. Toda to ga ni zlomilo, dalo mu je celo novo, posebno moč, da je lahko ob težkem tovarniškem delu vzorno skrbel za družino in ob tem tudi študiral (in tudi magistriral!) na univerzi. Seveda so mu sprva nesebično pomagali nekateri posamezniki iz katoliških vrst, ki so znali svojo versko pripadnost Katoliški cerkvi pokazati tudi s konkretnimi dejanji. Vse to pa ni bilo tuje tudi samemu avtorju, ki so ga že od zgodnjega otroštva usmerjale in zaznamovale krščanske življenjske vrednote.

Takoj ko si je nekoliko finančno opomogel, je tudi sam pomagal drugim. In ena od prvih akcij, ki jih je soorganiziral, je bilo zbiranje denarja za Katoliški dom v Gorici (1953), ki se je uspešno končala. Precej prostora je avtor namenil tudi osebnosti in delovanju ljubljanskega škofa dr. Gregorija Rožmana, s katerim ga je vezalo večletno prijateljstvo. Žal je njegova prezgodnja smrt (1959) preprečila, da bi prišlo do pomiritve (sprave) med samimi povojnimi begunci, ki so bili usodno razdeljeni na zmernejši in bolj ekstremni del

(eni so se zbirali okoli domobranske revije Vestnik, drugi pa nekoliko kasneje okoli revije Tabor). Velika razklanost pa se je vseskozi čutila tudi med staronaseljenci in povojnimi begunci (in to še kar traja!).

Knjiga je pisana zelo odkrito in brez vsakega samopoveličevanja. To pa ne pomeni, da dr. Bonutti ni ponosen na določene aktivnosti, ki jih je v svojem dolgem življenju postal, oziroma na to, da je sodeloval pri določenih akcijah. Zagotovo lahko sem prištejemo njegovo prizadevanje za povezovanje z domovino na akademski ravni (izmenjava tako profesorjev kot študentov), kakor tudi tkanje kulturnih stikov (gostovanja vidnih slovenskih umetnikov v ZDA). Kot krona njegovega diplomatskega delovanja pa veljata na eni strani krepitev diplomatskih odnosov med Republiko Slovenijo in Svetim sedežem, na drugi strani pa prenos in slavnostni pokop posmrtnih ostankov škofa Rožmana v ljubljanski stolnici. Njegov prekop so on sam in tudi številni izseljenci doživeli celo kot »simbolično pot domov za vso generacijo, ki je bila pregnana iz domovine«.

Če zaključimo nekoliko po »Zlobčevo«, da je »lepo biti Slovenec, ni pa lahko«, bi lahko tudi za dr. Bonuttija zapisali, da je lepo biti goriški Slovenec (Primorec), ni pa lahko. Večji del svojega življenja se je prav zaradi tega srečeval s težavami – najprej šolanje v času fašizma, nato pa življenje v Clevelandu, kjer so ga mnogi imeli za levičarja zgolj zato, ker je bil Primorec. Tovrstna podtikanja so ga prizadela, a nikoli zlomila.

»Želja po spravi in sodelovanju – zelo pragmatična, saj le v sodelovanju vidim možnost nadaljnega obstoja slovenske skupnosti predvsem v diaspori, pa tudi doma – je prežemala vse moje delovanje. Želim, da bi ti spomini osvetlili moje delo v tej luči in pomagali razumeti razloge za nekatere odločitve, ki sem jih vselej sprejemal z željo po umiritvi strasti.«

dr. Rozina Švent

Knjižnica Dušana Černeta v letu 2015

Spomin na Marjana Pertota in njegova knjiga

V Knjižnici Dušana Černeta močno občutimo praznino, ki je nastala zaradi smrti duše naše ustanove in njenega dolgoletnega knjižničarja Marjana Pertota.

Težko pričakujemo skorajšnji izid njegove zadnje knjige, posvečene gledališkemu in kulturnemu delovanju Slovencev v Kanadi. Gre za zelo obširno delo, ki ga je oblikoval po vzorcu svojih prejšnjih pregledov gledališkega in kulturnega delovanja Slovencev v Argentini pred vojno in po njej. Skoraj dokončano knjigo je dovršila in uredila knjižničarka Lučka Kremžar, ki je tudi pripravila pregled odigranih odrskih del.

Bliža se tudi podelitev 28. Nagrade Dušana Černeta, ki je namenjena zamejskim organizacijam ali posameznikom, ki zaslužno delajo v zvestobi vrednotam slovenstva, krščanstva in demokracije.

KDČ ima in je že popisala 990 slovenskih knjig in brošur, ki druge niso popisane

Praznina, ki je nastala z odhodom Marjana Pertota, je bila posebej opazna pri inventarizaciji in katalogizaciji gradiva, za kar je vedno sam skrbel, zato je bilo v letu 2015 manj inventariziranega in katalogiziranega gradiva. Inventarizirali smo 329 enot, izmed katerih je 91 enot slovenskega zdomskega tiska in 18 enot slovenskega koroškega tiska; katalogizirali pa smo 96 enot.

Računamo, da bomo do konca leta 2015 prevzeli iz vzajemne baze podatkov COBISS.SI nekaj več kot 1.600 zapisov in pripravili približno 3.250 zapisov o zalogi v lokalni bazi podatkov (tj. v naši zalogi).

V letu 2015 smo še naprej sodelovali s prof. Majdo Tomažič, ki je že v letu 2014 priskočila na pomoč knjižnici in brezplačno ustvarila nove zapise za monografske publikacije (knjige, brošure ipd.), ki še niso bile popisane v vseslovenski vzajemni kataložni bazi COBISS.SI. Od začetka sodelovanja pa do novembra 2015 je ustvarila skoraj 990 novih zapisov (v letu 2015 jih je bilo nekaj več kot 200), več kot 50 zapisov pa je popravila ali dopolnila.

Prvič obdelano gradivo je po državah izida takole razporejeno:

Slovenski zdomski in koroški tisk: Argentina 240, ZDA 171, Kanada 87, Velika Britanija 67, Nemčija 43, Avstralija 27, Avstrija 20, Francija 12, Nizozemska 9, Španija 7, Belgija 6, Švedska 5, še nekaj publikacij je iz Švice, Hrvaške in Srbije; skupno skoraj 720 zapisov.

Publikacije iz primorskega zamejstva in Slovenije: Italija 256, Slovenija 14; skupno 270 zapisov.

V drugi polovici leta 2015 je Knjižnica Dušana Černeta sklenila pogodbo z mag. Dorotejo Praznik Bračič, ki je za to usposobljena, da bi ustvarila 120 zapisov še nepopisanih serijskih publikacij (časopisi, revije ipd.). Med delom smo lahko ugotovili da je večina gradiva iz zdomstva (Argentina, ZDA, Velika Britanija, Avstralija, Belgija, Kanada, Avstrija), precej pa ga je tudi iz Italije. Končno sliko bomo lahko opisali po zaključnem delu.

Prejeti darovi

Med dragocenim knjižničnim gradivom, ki smo ga prejeli v dar v tekočem letu, so tudi knjige Ernesta Jazbinška, ki je naši knjižnici podaril sledeče knjige: *Trdoživa Kozjanka*, trilogijo *Dekle s Polane*, *Vrnitev v življenje in Šibkost in pogum*, *Rehabilitacija – nikoli končan proces* ter *Moj prijatelj Albert* (otroška knjiga). Izročil nam jih je v Tržaškem knjižnem središču ob srečanju kava s knjigo in med drugim izjavil sledeče: »Knjižnica je zanesljivo najprimernejši kraj za umestitev teh knjig. Veselilo me bo, če bodo knjige romale v roke in družine Slovencev ...«

Razstava del prof. Alojzija Geržiniča

V letu 2015 je založba Mladika izdala spomine zdomskega avtorja prof. Alojzija Geržiniča *Od Save do Srebrne reke*. Tržaška predstavitev knjige je bila v okviru ponedeljkovih srečanj, ki jih prireja Društvo slovenskih izobražencev. Pri njej so sodelovali dr. Matija Ogrin iz Ljubljane, predsednik KDČ Ivo Jevnikar, ki je uredil knjigo, in pa avtorjeva hčerka Teodora Geržinič iz Buenos Airesa. Za to priložnost je Knjižnica Dušana Černeta pripravila razstavo Geržiničevih knjig in brošur, ki so tudi opisane v njegovi knjigi. Pripravila jo je Lučka Kremžar, ki je o gradivu na večeru med drugim povedala, da njegova vsebina sega »od slovenščine in slovenstva preko zgodovine, krščanskega življenja lokalne skupnosti in vesoljne Cerkve vse do svetovnonazorske problematike«. Za KDČ in širšo javnost pa je gotovo zanimiv njen podatek, da: »če sodimo po Cobissu, ki je vseslovenski knjižni katalog, so nekatere izpostavljene publikacije unikati, kar pomeni, da jih hrani samo Knjižnica Dušana Černeta, ali pa redkost, kar pomeni, da poleg naše knjižnice hranijo gradivo še ena ali dve drugi knjižnici«.

Lučka Kremžar

za smeh in dobro voljo

Pomisli, ko sem bil jaz tako star kot ti, sem že delal.
Pomisli, ko bom jaz toliko star kot ti, bom še delal.

Neki moški vstopi v knjigarno. Prodajalka ga vpraša: "Želite kaj lahkega ali kaj bolj težkega?"
"Vseeno mi je, saj sem z avtom!"

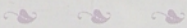
Mujo piše dnevnik: »Dež pada že več dni. Fata je zaradi tega vsa depresivna, samo stoji in gleda skozi okno. Če bo deževalo še kakšen dan, bom moral Fato spustiti v hišo ...«

Mujo reče Fati: »Skuhaj mi čaj brez limone!«
Nekaj trenutkov kasneje se Fata prikaže na kuhinjskih vratih in pravi: »Mujo, limone ni, ali ti lahko skuham čaj brez česa drugega?«

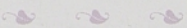
Astronavt pokliče bazo: "Tukaj je en ufo, ki nas fotografira. Kaj naj naredimo?"
"Nasmehnite se!"

Plavolaska rešuje križanko. Beseda s tremi črkami: ni žejen = PIL, del jedilnega pribora = ZOB, najmanjše trištevilo = 000, sestrin mož = JAN; beseda s štirimi črkami: neozdravljiva bolezen = SMRT, mera za težo = VAGA, kokošji proizvod = JUHA, del kopalnice = VODA; beseda s petimi črkami: mera za dragočnost = DENAR.

Zdravnik je pregledoval bolnika, za katerega je vedel, da je kronik. Med pregledom je glasno godrnjal:
»Ljubi Bog, kaj alkohol naredi iz človeka!«
Bolnik se je naglo dvignil in rekel:
»Gospod doktor, jaz vas čisto razumem. Če vam ni dobro, lahko pridem jutri!«

»Imate probleme z alkoholom?« je doktor vprašal pacienta.
»Ne! Le brez njega imam probleme.«

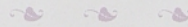
Profesorica slovenščine se jezi:

»Erik, upam, da sem te danes zadnjič zalotila pri prepisovanju od sošolca!«
»To upam tudi jaz!«

»Gospod doktor, ali mojemu sinu res ne morete spregledati neznanja in ga pustiti na izpitu. Veste, revež že razmišlja o samomoru, če bo na vašem izpitu ponovno padel. Rekel mi je, da se bo ustrelil!«

»Nič se ne bojte. Kolikor poznam njegovo poznanje anatomije, bo gotovo zgrešil vitalne organe.«

Profesor študentu pri ustnem izpitu:

»Poglejte skozi okno tista drevesa! Jih vidite?«
»Ja, vidim jih!«
»Ko bodo spet listi na njih, lahko ponovno pridete na izpit!«

Ste poravnali naročnino?

Celoletna naročnina 30,00 €.

Letalska pošta: Evropa 50,00 €, Amerika 60,00 €, Avstralija 65,00 €.

Poštni račun: 11131331; uprava Mladike, Ulica Donizetti 3 v Trstu (pon.-pet. med 9. in 17. uro).

Bančni račun: Zadržna kraška banka – Banca di Credito Cooperativo del Carso (IBAN: IT58 S089 2802 2010 1000 0016 916 ; SWIFT: CCRTIT2TV00).

Vse publikacije naše založbe

lahko dobite

- v Tržaškem knjižnem središču TS360 na Trgu Oberdan št. 7 v Trstu
- v Katoliški knjigarni na Travniku, piazza Vittoria št. 25 v Gorici
- osebno na našem sedežu v ulici Donizetti 3
- naročite po telefonu na 040 3480818
- ali po e-mailu na uprava@mladika.com

MLADIKA *v novem letu*

Vsem, ki bodo naročnino 2016 poravnali do 31. januarja 2016, bomo darovali kalendar, ki ga je za Mladiko ilustrirala in oblikovala Erika Cunja.

Naročnino lahko poravnate po poštnem računu 11131331 ali pa tudi osebno na upravi Mladike, Ulica Donizetti 3 v Trstu, od ponedeljka do petka med 9. in 17. uro.

Plaćniki v tujini lahko plačate s čekom ali po banki na: **Zadružna kraška banka – Banca di Credito Cooperativo del Carso (IBAN: IT58 5089 2802 2010 1000 0016 916 - SWIFT: CCRTIT2TV00).**

920152680, 10

COBIS

KOLEDAR 2016

DVANAJST MESECEV Z
ERIKINIM CIRKUSOM

ILUSTRIRALA ERIKA CUNJA

